

Delinkvencija: sąvokos ir konstrukto raida

Rolandas Paulauskas

Edukologijos institutas, Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

El. paštas: rolandas.paulauskas@sa.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4257-6636>

Anotacija. Lietuvių kalboje *delinkvencijos* sąvoka paplito XX a. aštuntajame dešimtmetyje, tačiau *delinkvencijos* konstruktas yra gana senas reiškinys. Jo atsiradimą Vakarų valstybėse lėmė visuomenės socialinė, kultūrinė ir ekonominė kaita. Daugelis tyrėjų pripažįsta, kad *delinkvencijos* konstruktui ypač svarbūs tokie veiksniai kaip vaikystės ir paauglystės fenomenų „atradimas“, anglų teismų praktikoje paplitusi *parens patriae* doktrina, reformacinis ir vaikų gelbėjimo judėjimai Jungtinėse Amerikos Valstijose ir XX a. antrojoje pusėje pozityvizmu grįstų tyrimų suklestėjimas. Straipsnyje detalai analizuojama *vaikystės* konstrukto kaita skirtingais istoriniais laikotarpiais, aptariamas *parens patriae* doktrinos vaidmuo, siekiant apsaugoti vaikų interesus, nagrinėjama prieglaudų steigimo, reformacinio ir vaikų gelbėjimo judėjimų reikšmė, užtikrinant nepilnamečių gerovę, pagrindžiama pozityvistinės psichologijos ir kriminologijos tyrimų svarba. Vaikystės fenomeno išryškėjimas atskleidė, kad nepilnamečiai savo fiziniais ir psichosocialiniais ypatumais skiriasi nuo suaugusiųjų. Vaikai nekontroliuoja savo aplinkos ir yra pažeidžiami, todėl visiems jiems, įskaitant ir nepilnamečius iš rizikos grupių, reikalinga tinkama globa. Šią globą nuo šviečiamojo laikotarpio pradžios buvo siekiama užtikrinti *parens patriae* doktrina. Galiausiai, pozityvistinės psichologijos ir kriminologijos tyrimai parodė, kad asocialaus elgesio priežastys dažnai susiję su asmens psichosocialiniais raidos ypatumais, jo artimiausia aplinka, bendruomenės dezorganizacijos veiksniais ir potencialių galimybių apribojimais, todėl nepilnamečiams turi būti taikoma ribota baudžiamoji atsakomybė ir ribojamas atsakomybės amžius. Tyrimai taip pat rodo, kad reabilitacinės ir ugdomosios strategijos yra kur kas efektyvesnės už bausmių metodus. Daroma išvada, kad delinkvencijos fenomenas ir toliau kinta.

Reikšminiai žodžiai: *delinkvencija, vaikystės fenomenas, socialinis konstruktyvizmas, parens patriae doktrina, vaikų gelbėjimo judėjimas, pozityvistinė psichologija ir kriminologija.*

Įvadas

Delinkvencijos terminas kilęs iš lotynų kalbos (*de* – „nuo“ arba „tolyn“; *linquere* – „pasitraukti“) ir turi gana daug reikšmių. XV a. senojoje anglų kalboje *delinkvento* sąvoka buvo tapatinama su tokiais epitetais kaip „įstatymų laužytojas“, „piktadarys“ arba „nusikaltėlis“. Laikui bėgant, *delinkvencijos* termino turinys prasiplėtė. *Delinkvento* etiketė pradėta taikyti ir asmenims, neatliekantiems savo pareigų, bei tiems, kurie vengia įsipareigojimų. Pastaruoju metu užsienio literatūroje *delinkvencijos* terminas vartojamas dar plačiau. Pavyzdžiui, JAV *delinkventinė sąskaita* už elektros energiją reiškia neapmokėtą arba vėluojamą apmokėti sąskaitą faktūrą už sunaudotos elektros kiekį, o *delinkventiškas mokesčių mokėtojas* yra asmuo, negebantis laiku įvykdyti savo finansinių įsipareigojimų vals-

Received: 25/03/2025. Accepted: 03/11/2025

Copyright © Rolandas Paulauskas, 2025. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

tybei. Viešojoje ir verslo srityse *delinkventiško asmens* sąvoka apibūdina individą, kuris pripažintas kaltu dėl rimtų darbo drausmės pažeidimų, aplaidumo, asmeninių ir viešųjų interesų painiojimo bei sąmoningo piktnaudžiavimo padėtimi ir pasitikėjimu. Vis dėlto dažniausiai *delinkvencijos* terminas siejamas su asocialiu nepilnamečių elgesiu. Teisinėje kalboje šis terminas oficialiai įsitvirtino po 1899 m., kai JAV buvo atskirti nepilnamečių ir suaugusiųjų teismai, o psichologinėje ir sociologinėje literatūroje pradėtas vartoti tik XX a. antrojoje pusėje. Minėtina, kad *delinkvencija* apima gana platų elgesio spektrą, kuris skirtingose šalyse interpretuojamas nevienodai: kai kur akcentuojamas reabilitacinis požiūris ir paramos nepilnamečiui būtinybė, o kitur į nepilnamečių asocialų elgesį reaguojama taikant griežtas bausmes (Laurinaitytė, 2020).

Delinkvencijos fenomenas yra toks pat senas, kaip ir žmonija, tačiau sąvoka – sąlygiškai naujas darinys. *Delinkvencijos* konstruktas laikomas socialinių, ekonominių ir mokslinių pasikeitimų Vakarų kultūrose produktu. Tyrėjai teigia, kad *delinkvencijos* konstrukto sukūrimą ir jo ypatumus lėmė šie pagrindiniai veiksniai: vaikystės ir paauglystės amžiaus tarpsnių „atradimas“ (Muncie, 2015), XVII a. teismų praktikoje įsigalėjusi *parens patriae* doktrina, reformacinis ir vaikų gelbėjimo judėjimai Jungtinėse Amerikos Valstijose bei pozityvistinės psichologijos ir kriminologijos suklestėjimas (Burfeind & Bartusch, 2005). *Delinkvencijos* konstrukto ištakos siejamos su Europa ir jos istorija, tačiau šis konstruktas pirmiausia oficialiai įtvirtintas JAV jurisdikcijos ir socialinių paslaugų sistemose. Kiek vėliau, priėmus tam tikras pataisas, paplito ir kitose pasaulio šalyse.

Lietuvoje nepilnamečių teisės pažeidėjų problematikos tyrimai ir jų rezultatų taikymas praktikoje sietini su tarpukario laikotarpiu (Jonaitis, 1930), tačiau *delinkvencijos* sąvoka paplito tik XX a. aštuntajame dešimtmetyje (Justickis, 1984; Dereškevičius, 1987; Paulauskas, 1988; Valickas, 1997). Kai kurių tyrimų rekomendacijos įgyvendintos kuriant nepilnamečių teisėsaugos pažeidimų prevencijos strategijas ir optimizuojant delinkventiškų paauglių ugdymą bendrojo lavinimo ir specialiosiose mokyklose.

Tyrimo objektas – delinkvencijos fenomeno atsiradimo prielaidų ir jas sąlygojančių istorinių, socioekonominių, juridinių ir psichologinių veiksnių rekonstrukcija.

Tyrimo tikslas – iš tarpdisciplininės perspektyvos pagrįsti *delinkvencijos* sąvokos ir fenomeno raidą bei apžvelgti juos sąlygojančius veiksniai.

Tikslui pasiekti iškelti šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti *vaikystės* fenomeno kaitos dinamiką skirtingais istoriniais laikotarpiais.
2. Apibūdinti laipsnišką *parens patriae* doktrinos transformaciją į nepilnamečių justicijos užuomazgas.
3. Pagrįsti pozityvistinės prieigos svarbą delinkvencijos fenomeno tyrimuose.

Tyrimo teorinis pagrindas

Tyrimas grindžiamas socialinio konstruktyvizmo paradigma. Siekiama paaiškinti, kaip formavosi įvairūs socialiniai reiškiniai skirtingose epochose, esant skirtingiems kultūriniais kontekstams. Socialinis konstruktas gali būti vertybė, idealas, požiūris, elgesio normos arba pasaulėžiūra. Šie konstruktai įprastai interpretuojami kaip žmogaus kūrybos ar veiklos produktai. Delinkvencijos fenomenas ir su juo susiję prevencijos, intervencijos ir ugdymo atributai taip pat yra socialiniai konstruktai.

Tyrimo metodika

Tiriant *delinkvencijos* konstrukto ypatumų ir kaitos problematiką, pasirinkti teorinis literatūros analizės ir delinkvencijos fenomeno raidos rekonstrukcijos metodai. Šie metodai leidžia įsigilinti į tiriamąją sritį ir atskleisti veiksniai, lėmusius *delinkvencijos* sąvokos ir konstrukto atsiradimą, turinį ir kaitą skirtingais istoriniais laikotarpiais.

Vaikystės fenomeno sampratos kaita

Kaip minėta, *delinkvencijos* sąvoka dažniausiai siejama su vaikystės ir paauglystės amžiaus tarpsniais.

Vaikystės koncepcija yra sudėtingas ir nuolat kintantis fenomenas. Jo ypatumus skirtingose vaikų ugdymo praktikose iš esmės nulemia istorinis, ekonominis, kultūrinis ir socialinis tam tikros šalies ar regiono kontekstas. Plačiąja prasme, vyrausį požiūrį į vaikystę galima suskirstyti į kelis etapus: nesidomėjimo vaikyste, tikėjimo „prigimtinė nuodėmė“, ikiempirinių vaikystės fenomeno tyrimo ir integruoto požiūrio į vaikystę tyrimo laikotarpius (Aries, 1962; Kessen, 1965; Watson, 2002). Tai ne-reiškia, kad šie laikotarpiai ėjo vienas po kito griežtai nustatyta tvarka. Priešingai, skirtingose šalyse jie išsiskyrė skirtingu eiliškumu ir specifiškumu.

Kaip teigia Juodaitytė ir kt. (2017), šiuolaikiniam tyrėjui liko labai mažai materialinių liudijimų, kokia tolimosiose epochose buvo vaikystė. Ypač sunku rekonstruoti vaikystės fenomeno ypatumus tais laikotarpiais, kai nebuvo rašytinių šaltinių. Apie vaikystę pirmą kartą kultūrose dažnai sprendžiama iš iškastinių artefaktų. Kita vertus, ir materialūs liudijimai ne visada interpretuojami vienodai. Tikriausiai dažniausiai vaikystės tyrėjų cituojamoje knygoje „Vaikystės šimtmečiai: socialinė šeimos gyvenimo istorija“, išleistoje 1960 m. prancūzų kalba, Philippe'as Ariesas (1962) teigia, kad *vaikystės* koncepcija yra XVII–XVIII a. „išradimas“. Šį drąsų teiginį autorius grindžia detaliais vaikų atvaizdų mene, literatūroje, madose ir istoriniuose dokumentuose analize. Arieso nuomone, iki XVII a. vaikyste niekas pernelyg nesidomėjo, vaikai buvo laikomi mažais suaugusiaisiais. Vaikystės amžiaus tarpsnis buvo suvokiamas kaip pereinamasis laikotarpis, kurio įvykiai nebuvo svarbūs ir greitai būdavo pamiršami. Pavyzdžiui, jei šiais laikais įprasta žinoti savo vaikų gimimo datas, iki XVIII a. daugeliui žmonių tai visiškai nerūpėjo. Apie asmens amžių įprastai buvo sprendžiama iš jo sveikatos būklės, pasiekimų ir išvaizdos (Aries, 1962).

Arieso nuomonę patvirtina ir psichogeninės istorijos pradininkas Lloydas deMause'as (1982, 1995). Tyrėjo teigimu, vaikystės istorija yra tam tikras košmaras, iš kurio žmonija tik dabar pradeda atsibusti. deMause (1982, 1995) tyrimai rodo, kad kuo giliau keliamas į praeitį, tuo matyti didesnis smurtas prieš vaikus ir mažesnis rūpinimasis jų ugdymu bei gerove.

Kai kurių antropologų teigimu, paleolito ir neolito laikotarpiais beveik pusė naujagimių žūdavo dėl infanticido (Birdsell, 1986). Didelis vaikų mirtingumas buvo susijęs su materialinių išteklių stoka ir maisto atsargų taupymu aukojant silpnesnius bei neįgalius vaikus. Nepageidaujami naujagimiai būdavo apleidžiami ir mirdavo dėl hipotermijos ar bado. Retesniais atvejais juos turėjo nužudyti gimdytojai ar kiti genties nariai (Oberman, 2003). Kai kuriose primityviose kultūrose buvo paplitęs naujagimių aukojimas. Kaip pastebi Williamson (Williamson, 1978), infanticidas buvo paplitęs visuose žemynuose ir vyko tiek medžiotojų–rinkėjų bendruomenėse, tiek labiau civilizuotose kultūrose. Infanticido paplitimas atskleidžia, kad tai buvo daugiau dėsningas reiškinys, o ne išimtis. Priverstinė populiacijos kontrolė tęsėsi iki pat žemdirbystės suklestėjimo neolito laikotarpiu. Išgyvenusių vaikų ugdymas buvo siejamas su įgūdžių adaptuotais ir pratęsti giminę puoselėjimu. Kita vertus, daugelyje pirmųjų bendruomenių vyravo fizinis ir seksualinis smurtas prieš vaikus (Brown, 1991; Rascovsky, 1995).

Apie tam tikrus vaikų ugdymo aspektus neolito ir geležies amžiaus laikotarpiais taip pat galima spręsti iš archeologinių radinių. Juodaitytė (Juodaitytė, 2003; Juodaitytė ir kt., 2017) pažymi, kad kasinėjimų metu rasti žaislai dažnai yra mažos suaugusių asmenų naudojamų darbo ar medžioklės artefaktų kopijos. Tai patvirtina, kad vaikų žaidimai buvo orientuoti ne į pramogas, bet į rengimąsi pritaipyti prie suaugusiųjų gyvenimo.

Iš antropologų, archeologų, sociologų ir istorikų išvadų matyti, kad pirmykštėse kultūrose vaikų ugdymo praktikos diapazonas svyravo nuo vaiko ruošimo išgyventi iki visiško abejingumo ir net smurto. Vaikystė buvo laikoma natūraliu gyvenimo ciklo laikotarpiu, ja per daug nesidomėta. Šis amžiaus tarpsnis nesusilaukdavo ypatingo dėmesio, vaikystė nebuvo laikoma vertybe.

Natūralu, kad, progresuojant visuomenei, požiūris į vaikystę kito. Antikinėje Graikijoje apie vaikystę ir ugdymo praktiką rašė tokie filosofai kaip Platonas, Aristotelis, Plutarchas ir kt. Iš jų darbų akivaizdu, kad antikos laikotarpiu tiek vaikai, tiek jų tėvai susidurdavo su socialiniais, ekonominiais ar psichologiniais iššūkiais. Pavyzdžiui, Antikos epochoje dėl didelio vaikų mirtingumo vardai buvo suteikiami nuo gimimo praėjus septynioms ar daugiau dienų. Infanticidas taip pat buvo dažnas reiškinys. Atėnuose ir kituose miestuose šeimos galva nusprendavo, ar naujagimiui lemta gyventi. Spar-toje šią funkciją atlikdavo valstybė. Neįgalūs vaikai ir mergaitės buvo mažiau pageidaujami, todėl dažniau paliekami turgaus aikštėse ar lauke mirti iš bado ar dėl hipotermijos (deMause, 1995). Kita vertus, sveiko vaiko gimimas buvo siejamas su lūkesčiu, kad vaikas vėliau pasirūpins senstančiais tėvais. Siekiant įskiepyti pagarbą vyresniesiems, vaikams dažnai buvo suteikiami jų tėvų ar senelių vardai. Brandos apeigų metu (angl. *right to passage*) vaikai dažnai gaudavo dovanų ąsotį ir pirmą kartą paragaudavo vyno. Šiuolaikiniuose muziejuose gausu archeologų rastų vaikiškų žaislų. Įdomu tai, kad jie atspindi skirtingų amžiaus tarpsnių vaikų poreikius – nuo molinių barškučių, skirtų kūdikiams, iki lėlių ir lošimo kauliukų, skirtų vyresniems vaikams (Andreu-Cabrera et al., 2010). Šeimose vaikų pramogoms ir žaidimams buvo laikomi įvairūs gyvūnai. Kiek vėliau vaikai turėdavo palikti savo mėgstamus žaislus šventykloje, taip simboliškai pažymėdami vaikystės pabaigą.

Skirtingai negu Atėnuose, kur berniukai nuo ankstauro ryto lankydavo mokyklą, o mergaitės buvo įtraukiamos į namų ruošos darbus, Spar-toje berniukai, sulaukę septynerių metų, buvo įtraukiami į karinį pasirengimą ir gyvendavo militaristiniuose barakuose. Čia klestėjo prievarta prieš naujai atvykusius ugdytinius. Vaikai buvo mokomi paklusti įsakymams, įveikti nuovargį ir nugalėti grumtynėse. Jie privalėjo skusti galvas, vaikščioti basi ir žaisti nuogi. Už nusižengimus buvo baudžiama plakimu. Maisto nepakako, todėl vaikai dažnai turėdavo jo susirasti patys, o pagauti vagiliaujant, buvo mušami botagu. Paaugliai daug laiko praleisdavo sportuodami. Tradicinės sporto šakos buvo imtynės bei ieties ir disko metimas (Andreu-Cabrera et al., 2010).

Minėtina, kad Platonas (427–347 m. pr. Kr.) labiau domėjosi švietimu, o ne psichologiniais amžiaus tarpsnių ypatumais. Jis interpretavo vaikystę kaip pereinamąjį laikotarpį į suaugusiojo gyvenimą. Platono nuomone, vaikystėje itin svarbu formuoti gerus būsimuosius piliečius, valstybės gynėjus ir lyderius. Norint pasiekti pilnutinę harmoniją, būtina derinti kūno ir sielos ugdymą bei individo ir visuomenės interesus. Skirtingai negu Platonas, Aristotelis (384–322 m. pr. Kr.) teigė, kad vaikai iš prigimties yra nesitvardantys ir linkę siekti malonumų. Aristotelio manymu, vaikai patologiškai silpni, fiziškai neproporcingi ir, svarbiausia, neracionalūs, todėl jie artimesni gyvūnams negu brandžiam žmogui. Aristotelio teigimu, tobulumo pasiekama per tinkamą ugdymą, suteikiant asmeniui praktinės ir teorinės išminties. Švietimas yra ne šeimos, bet viešas reikalas, jo tikslas – ugdyti pilietį valstybės naudai (Monteils-Laeng, 2017).

Antikinėje Romoje buvo gana didelis naujagimių mirtingumas. Dėl šios priežasties mergaitėms vardai buvo suteikiami aštuntą, o berniukams – devintą dieną po gimimo. Jei vaikas mirdavo nesu-

laukęs metų amžiaus, nebuvo gedima. Iki septynerių metų vaikais įprastai rūpinosi motina, vėliau juos rengti amatui ir gyvenimui imdavosi tėvas, turėjęs neribotas teises (lot. *patria potestas*). Istorių teigimu, dažnas tėviško auklėjimo metodas buvo kūno bausmės. Sulaukę penkerių metų, vaikai buvo pratinami dirbti namuose. Tėvams pritarus, vaikystėje buvo galima susižadėti. Tam tikrais atvejais už sunkius nusizengimus dešimties metų vaikams taikyta baudžiamoji atsakomybė. Mergaitės vaikystė baigdavosi gana anksti. Jos tuokdavosi sulaukusios dvylikos ar daugiau metų, o vaikinai – apie dvidešimt penktus metus. Santuoka įprastai buvo politinė arba ekonominė sąjunga, kuria pasirūpindavo šeimos patriarchas (Bradley, 1991). Be abejo, antikos laikotarpiu tiek Graikijoje, tiek Romoje aukštuomenės šeimų gyvenimas ir vaikų ugdymas skyrėsi nuo žemesnių socioekonominių klasių gyvenimo ir vaikų auklėjimo.

Akivaizdu, kad antikos laikais išryškėja didesni skirtumai tarp vaikų ir suaugusiųjų socialinio statuso. Vaikai išlieka ekonomine vertybe, tačiau visuomenė daugiau dėmesio skiria švietimui ir ugdymui. Atėnuose švietimas buvo siejamas su proto ir dvasios lavinimu, o Spartoje itin svarbiu laikytas paauglių karinis rengimas. Archeologų atradimai rodo, kad didelę dalį vaikų laisvalaikio sudarė žaidimai ir socializacija su bendraamžiais. To meto filosofai vaikystės amžiaus tarpsniu pernelyg nesidomėjo, tačiau jų darbuose atsispindi tiek dionizinis požiūris į vaikystės fenomeną (vaikai yra sugadinti ir blogi), tiek apoloniškoji šio fenomeno interpretacija (vaikai yra tyri ir naivūs) (Jenks, 2015).

Viduramžiai tęsėsi ištisą tūkstantmetį, todėl natūralu, kad skirtinguose Europos regionuose vyravo skirtingos vaikų ugdymo tradicijos. Vis dėlto V–XV a. vaikystės fenomenas pasižymi tam tikromis bendromis tendencijomis. Arieso (1965) teigimu, dėl didelio vaikų mirtingumo tėvai nejautė ypatingo prierašumo savo atžaloms. Apie trečdalis vaikų mirdavo nesulaukę šešerių metų, šiek tiek mažiau vaikų mirdavo sulaukę 7–16 metų. Be to, Europoje plintanti „prigimtinės nuodėmės“ doktrina skelbė, kad vaikai gimsta blogi, taigi jų ugdymas turi būti grindžiamas griežta disciplina, malda ir bausmėmis. Su vaikais buvo elgiamasi abejingai, o kartais net žiauriai. Vienas iš pagrindinių auklėjimo metodų buvo bausmės. Pavyzdžiui, tuo metu buvo populiari patarlė, kurios kilmė siejama su Biblija, teigianti, kad „jei taupysi ryklę, sugadinsi vaiką“ (angl. *spear the rod and spoil the child*). Lloydas deMause'as aprašo viduramžiais paplitusį „plakimo sindromą“ (angl. *battering syndrome*), kai motinos mušdavo savo verkiančius kūdikius tol, kol šie nusiramindavo. Sekmadieninėse ir vienuolynų mokyklose vyresni vaikai buvo plakami paklupdžius juos ant kelių ir rankų (angl. *horsing position*), stebint kitiems vaikams. Viduramžiai buvo chaotiškas ir pavojingas laikotarpis. Vyravo nuomonė, kad fizinės bausmės yra tinkamas metodas paruošti vaiką ateities iššūkiams. Skausmas buvo traktuojamas kaip blogo elgesio ar nusizengimo pasekmė (deMause, 1974).

Viduramžiais daugelis vaikų nuo ankstyvo amžiaus privalėjo atlikti įvairius darbus namuose ar už namų ribų. Į pareigas įėjo rūpinimasis jaunesniais broliais ir seserimis, gyvulių priežiūra, žemės ūkio darbai, valgio ruošimas, įvairių prekių pristatymas į namus ir dalyvavimas šeimos versle. Viduramžių ir vaikystės istorikas Nicholas Orme (2003, 2006) teigia, kad, viena vertus, apie vaikų darbų įvairovę liudija mažo vaiko pirštų antspaudai, palikti ant to meto keramikos dirbinių, kita vertus, koronerio aprašytos vaikų mirties priežastys. Vaikai dažnai nukentėdavo nuo buitinių traumų, kritimų, gyvulių padarytų žaizdų ar paskęsdavo. Ankstyvaisiais viduramžiais kanonų teisė leido mergaitėms tuoktis sulaukus dvylikos, o berniukams – keturiolikos metų. Santuokos sudarymu pasirūpindavo tėvai. Mergaitės šeima turėjo paruošti kraitį arba dovaną būsimam sutuoktiniui.

Amerikos kolonizacijos pradžioje naujakurių bendruomenėse vyravo panašus požiūris į vaikystę. Daugelis tėvų tikėjo „prigimtinės nuodėmės“ doktrina ir manė, kad vaikams reikia išganymo, kurio negalima pasiekti rodant per didelę meilę, prierašumą ar atlaidumą. Kaip ir Vakarų Europos šalyse, ugdymas buvo grindžiamas griežta disciplina. Kai kuriose bendruomenėse tarp šeimų paplito

vadinaujami vaikų mainai arba pameistrystės praktika, kurios tikslas buvo išmokyti vaikus naujo amato. Pavyzdžiui, jei tam tikros šeimos verslas buvo kalvystė, vienas iš kalvio vaikų turėjo gyventi su žemdirbio šeima ir mokytis ūkininkavimo. Kalvio šeima atitinkamai priimdavo mokytis vaiką iš žemdirbio šeimos. Vyravo nuomonė, kad gyvendamas svetimoje šeimoje vaikas nebus paikinamas ir suaugęs bus drausmingesnis ir atsakingesnis. Apleisti ir beglobiai vaikai taip pat buvo mokomi amato, juos įdarbinant pameistrais ūkininkų ar amatininkų šeimose. Be šeimos, ypač svarbios ugdymo institucijos buvo bažnyčia ir vietos bendruomenė. Rothmano (1971) teigimu, šeima turėjo užtikrinti, kad vaikai išmoktų gerbti savo gimdytojus, įstatymus ir valdžią, bažnyčios pareiga buvo kontroliuoti tėvus ir jų auklėjimo metodus, o bendruomenė turėjo stebėti ir fiksuoti vaikų elgesio nukrypimus. Manoma, kad darnus visų trijų institucijų funkcionavimas apsaugo bendruomenę nuo blogio ir nusikalstamumo. Kolonijose taip pat galiojo iš anglų paveldėti „neturtingųjų įstatymai“ (angl. *Poor Laws*), kurie įgalino parapijas teikti paslaugas nepasiturintiems ir neįgaliems asmenims, priversti įgalius asocialius asmenis dirbti uždaroje institucijoje ir įpareigojo tėvus rūpintis bręstančiais vaikais, o vaikus prižiūrėti neįgalius tėvus. Nepaklusniems vaikams buvo taikomas „užsispyrusio vaiko įstatymas“ (angl. *Stubborn Child Law*), numatantis fizinės bausmės už nepaklusnumą ir rimtus nusižengimus. Išimtiniais atvejais nepaklusnus sūnus galėjo būti nubaustas mirties bausme.

Ariesas (1965) pastebi, kad iki viduramžių pabaigos dominavęs nesidomėjimas vaikyste ne-reiškia, jog tėvai nemylėjo savo vaikų. Minimaliais laikotarpiais požiūrį į vaikystę, t. y. abejingumą ir griežtumą, galėjo lemti tokie veiksniai kaip tikėjimas, kad vaikai dėl „prigimtinės nuodėmės“ gimsta blogi ir juos reikia griežtai kontroliuoti; aukštas vaikų mirtingumas, dėl kurio tėvams buvo sunkiau išvystyti emocinį prierašumą savo atžaloms; didelis skurdas, trukdęs tėvams skirti daugiau dėmesio ir lėšų vaikams ugdyti; ekonominis poreikis nuo ankstyvo amžiaus įtraukti vaikus į šeimos ar samdomą darbą. Taigi vaikas imtas traktuoti ne tik kaip „prigimtinės nuodėmės“ agentas, bet ir kaip ekonominė vertybė.

Renesanso, o vėliau ir Šviečiamosios epochoje požiūris į šeimą ir vaikystę kito. Kaip nurodo Ariesas (1965), šeima tapo ne tik vardo ir paveldo perdavimo institucija, bet ir vieta, kurioje formuojamas vaiko kūnas ir siela. Nauja šeimos funkcijų interpretacija transformavo ir visuomenės požiūrį į vaikystės amžiaus tarpsnį. Bene pirmieji vaikų gerove susirūpino teologai ir medikai. XVIII a. Didžiojoje Britanijoje, o vėliau ir kituose Europos regionuose, ėmė plisti sekmadieninės mokyklos. 1751 m. Karaliaus Williamo nurodymu atidaryta pirmoji tokio tipo institucija dirbantiems vaikams Dursley mieste. Įprastai pamokos vykdavo prieš sekmadienines pamaldas prie bažnyčios esančioje patalpoje. Į mokymo programos turinį įėjo skaitymo, rašymo, aritmetikos ir katekizmo pagrindai. Sekmadieninės mokyklos laikomos viešojo švietimo pirmtaku.

Maždaug tuo pat laikotarpiu pasirodė ir pirmosios medicininio pobūdžio knygos apie vaikų priežiūrą. Pavyzdžiui, 1749 m. Williamas Cadogenas Anglijoje publikavo „Apybraižą apie vaiko slaugą“, o 1804 m. JAV išleista Williamo Buchano knyga „Patarimai motinoms“, kur pateikta rekomendacijų apie gimdymą, kūdikių maitinimą, priežiūrą, vaikų ligas ir jų gydymą. Ilgainiui išleista ir filosofinio bei pedagoginio pobūdžio veikalų apie vaikų ugdymą ir globą.

Bene pirmieji filosofai, susidomėję vaikystės fenomenu, buvo Johnas Locke'as (Džonas Lokas, 1632–1714) ir Jeanas-Jacquesas Rousseau (Žanas Žakas Ruso, 1712–1778). Nors Locke'o ir Rousseau pažiūros iš esmės skyrėsi, jų darbai padėjo filosofinį pagrindą vėlesniems vaiko raidos tyrimams. Veikale „Esė apie žmogišką pažinimą“ Locke'as (1998) teigia, kad gimdamas žmogus į šį pasaulį neatsineša jokio apriorinio žinojimo. Gimusio kūdikio sąmonė yra „švari lenta“ (lot. *tabula rasa*), o vienintelis idėjų šaltinis yra jutiminė patirtis. Locke'as išskiria išorinį ir vidinį patyrimą. Išorinis patyrimas atsiranda už mūsų esantiems daiktams veikiant jutimo organus, o vidinis patyrimas kyla, kai protas nagrinėja vidines sielos būsenas ir veiklą. Vidiniu patyrimu gali būti įvairios mąstymo

operacijos, vaizdiniai, fantazijos, troškimai ir emocijos. Locke'o teigimu, idėjos, įgytos iš abiejų patyrimo šaltinių, sudaro medžiagą žinojimui, bet ne patį žinojimą. Jutimų ir refleksijų medžiaga turi pereiti papildomą apdorojimą, kuris susideda iš lyginimo, derinimo ir abstrahavimo (Newman, 2007).

Kiek vėliau išleistoje knygoje „Keletas minčių apie ugdymą“ Locke'as prilygina bręstantį vaiką keliautojui, kuris, atvykęs į naują šalį, turi išmokti to krašto papročius ir tradicijų. Mokomasi ne akiai įsimenant taisykles, bet per patirtį. Jei reikiamų sąlygų naujam dalykui išmokti nesusidaro natūraliai, šias sąlygas reikia sukurti. Patirtis yra įpročių motina, o jiems susiformavus, dorai elgiamasi be papildomų pastangų (Locke, 2012; Yolton & Alexander, 1986).

Locke'o teigimu, ugdymo tikslas yra įskiepyti vaikams reikiamas dorybes (angl. *virtue*) ir protu įveikti neracionalius troškimus. Nepaisant to, kad vaikai yra savanaudiški ir neatsparūs pagundoms, jie nėra iš prigimties blogi. Tėvų ir pedagogų užduotis yra padėti vaikui susiformuoti moralės pagrindus ir taip suderinti jo asmeninius troškimus su visuomenės interesais. Tai įmanoma pasiekti, jei ugdytojai supranta vaiko prigimtį ir vaikystės amžiaus tarpsnio ypatumus. Locke'as daug dėmesio skyrė vaikams drausminti, tačiau pabrėžė, kad disciplina yra ne tikslas, bet priemonė tikslui pasiekti. Drausminimas neturi būti griežtas, o jį taikydami tėvai ir pedagogai privalo atsižvelgti į vaiko amžių ir jo individualias savybes.

Jeanui-Jacquesui Rousseau dažnai priskiriamas paauglystės amžiaus tarpsnio „atradimas“. Nors Rousseau neturėjo formalaus pedagoginio išsilavinimo, jo knyga „Emilis, arba apie ugdymą“ jam atnešė ir šlovę, ir daug asmeninių negandų. Vos knygai pasirodžius, ją pasmerkė Paryžiaus teologijos fakultetas. Kiek vėliau šią knygą uždraudė ir Ženevos valdininkai. Pagrindinis kaltinimas – žmogaus „prigimtinės nuodėmės“ neigimas.

Rousseau teigimu, vaikai iš prigimties yra geri, juos sugadina netinkama aplinka. Žinojimas atsiranda per jutimus, todėl vaikai turi aktyviai sąveikauti su palankiais aplinkos veiksniais. Rousseau nuomone, vaikų nedera vystyti ar kitaip jų judesių riboti, nes laisvas judėjimas yra mokymosi iš patirties pagrindas. Augantis vaikas turi būti supažindintas su gamtos mokslais ne uždaroje patalpose ir ne iš vadovėlių, bet aktyviai veikdamas atviroje aplinkoje. Tai turi vykti laipsniškai, atsižvelgiant į vaiko amžiaus tarpsnių ypatumus. Sukūrus palankią aplinką, atsiskleidžia vaiko potencialios galios ir natūralūs bei sveiki polinkiai. Korumpuota visuomenė slopina žmogaus laisvą prigimtį. Kaip teigia Rousseau, niekam negalima užtikrinti amžinos laimės, tačiau laisvas žmogus turi visus vidinius išteklius jai susikurti.

Jeanas-Jacquesas Rousseau – vienas iš pirmų filosofų, kuris, klasifikuodamas žmogaus raidą, bandė taikyti viso gyvenimo perspektyvos koncepciją. Jis išskyrė tokius žmogaus raidos etapus: kūdikystę (nuo gimimo iki 2 m.), globos amžių (nuo 2 iki 12 m.), ankstyvąją paauglystę (tarp 12 ir 15 m.), paauglystę (tarp 15 ir 20 m.), bei suaugusiojo amžių (tarp 20 ir 25 m.). Atitinkamai teigta, kad kūdikystėje ugdymas turi būti nukreiptas į jutiminį patyrimą, vaikystėje ir paauglystėje į praktinę patirtį, o tarp paauglystės ir suaugusiojo tarpsnio į moralinę ir religinę plotmę. Vaikystėje būtina apsaugoti vaiką nuo neigiamos išorinės patirties. Paauglystėje, t. y. supratimo ir kognityvinės raidos tarpsniu, ugdoma vaiko savigarba, dorovinės pažiūros ir socialinės kompetencijos. Seksualiniai santykiai turi būti atidėti bent iki 20 metų. Rousseau taip pat pabrėžė kokybinius vaikų ir suaugusiųjų skirtumus. Jo manymu, vaikystei būdingi natūralūs ir saviti jutimo, suvokimo bei mąstymo procesai, suaugusieji jais manipuliuoja ir prievarta bando pakeisti kitų mąstymą (Rousseau, 1979).

Nepaisant to, kad tiek Locke'o, tiek Rousseau pažiūros į vaikystę susilaukė daug kritikos, šių filosofų darbai padarė didelę įtaką Vakarų pasaulio kultūrai. Švietėjiškos idėjos sparčiai plito ne tik tarp pedagogų, bet ir tarp aukštesnės socioekonominės klasės tėvų. Ilgainiui suvokta, kad vaikystė

kokybiškai skiriasi nuo vėlesnių amžiaus tarpsnių, o vaikystės patirtis yra svarbi suaugusio žmogaus formavimosi proceso dalis.

Šviečiamuoju laikotarpiu požiūris į vaikystę pakito. Daugelis progresyvių to meto mąstytojų pritarė minčiai, kad auklėjimo metodai turi atitikti vaiko raidos dėsningumus, o auklėjimas namuose privalo derėti su instituciniu arba viešuoju ugdymu. Įsigalėjo požiūris, kad vaikams dėl jų fizinio ir psichologinio pažeidžiamumo reikalinga saugi aplinka, priežiūra ir globa. Drausminimas negali būti priešpastatomas tokiems vaiko poreikiams kaip valgis, miegas, bendravimas, žaidimas ar laisvalaikis. Priešingai, vaikystė yra tas laikotarpis, kurio metu bręstantis individas atranda ir pažįsta jį supantį pasaulį, o pedagoginė sąveika su vaiku skatina visapusiškai atsiskleisti jo potencialioms galioms. Šviečiamąjo laikotarpio pabaigoje vaikystė pradedama traktuoti kaip prigimtinė vertybė.

Kaip matyti iš trumpos apžvalgos, požiūris į vaikystę iki Šviečiamąjo laikotarpio perėjo kelias transformacijas. Iš pradžių vaikystės fenomenu niekas labai nesidomėjo, vaikai buvo laikomi mažais suaugusiaisiais, tačiau ilgainiui, dirbdami savo ir kitose šeimose jie tapo ekonomine vertybe. Viduramžiais manyta, kad dėl „prigimtinių nuodėmės“ vaikai gimsta blogi, o ugdytojų tikslas – per drausmę ir maldą šį blogį įveikti. XVII–XVIII a. vaikystės fenomenu susidomėjo medikai, teologai ir filosofai, tačiau jų požiūriai į vaiko raidą buvo skirtingi. Locke'as teigė, kad vaikai yra neutralūs, o jų likimą lemia aplinka, Rousseau nuomone, vaikai iš prigimties yra geri ir tėvų bei visuomenės pareiga – apsaugoti juos nuo neigiamos aplinkos įtakos. Ilgainiui Locke'o *tabula rasa* koncepcija ir jutiminės patirties akcentavimas tapo bihevioristinių raidos teorijų pagrindu, o Rousseau pasaulėžiūra apie vaiko aktyvumą ir jo natūralų vystymąsi lėmė Montessori ir Piaget pedagogines pažiūras. XX a. pradžioje Europoje vaikystės svarbą žmogaus raidoje akcentavo tokie psichologai kaip Sigmundas Freudas ir Erikas Eriksonas, Alfredas Adleris ir kt., o Jungtinėse Amerikos Valstijose į paauglystės, arba „audrų ir streso“, amžiaus tarpsnio ypatumus gilinosi Stanley Hallas. Šių ir kitų tyrėjų idėjos lėmė integruoto požiūrio į vaikystę paradigmos susiformavimą. Toks požiūris akcentuoja holistinį vaiko vystymąsi ir skatina atsižvelgti tiek į biologinius, tiek į psichologinius, tiek į socialinius raidos veiksnius.

***Parens patriae* doktrina ir nepilnamečių justicijos raida**

Kitas veiksnys, susijęs su delinkvencijos fenomeno konstrukcija, – Anglijos karalystės teismų praktikos *parens patriae* doktrina. *Parens patriae* doktrinos kilmė siejama su XIV a. pabaigos ir XV a. pradžios *Prerogative Regis* (liet. *karaliaus išimtinės teisės*) principu. Doktrinos paplitimas taip pat susijęs ir su naujo požiūrio į vaikystės fenomeną formavimusi. Ši teisinė doktrina užtikrina, kad karalius (vėliau – valstybė) galėtų apsaugoti visus asmenis, kurie dėl amžiaus, intelekto ar psichinių sutrikimų negali tinkamai apginti savo interesų. Viduramžiais ir Renesanso epochoje paveldimumo ir globos ginčus įprastai spręsdavo teisingumo teismai (angl. *chancery courts*). Šie teismai sprendė bylas, susijusias su teisingumu, ypač tas, kurios nebuvo reglamentuojamos įstatymais. Teismai tvarkė feodalų nuosavybės, palikimo, privilegijų ir pareigų perdavimo teises pagal giminystės liniją. Ilgą laiką teisingumo teismai buvo pavaldūs karaliui, todėl *parens patriae* doktrina suteikė jam, kaip teisėtam savo žemių ir žmonių globėjui, neribotą valdžią sprendžiant paveldėjimo bylas (Curtis, 1976).

Vis dėlto visų vaikų interesų apsauga buvo neįmanoma. *Parens patriae* doktrina taikyta tik vaikams, paveldėjusiems žemę ar kitą nekilnojamąjį turtą. Tapęs šių vaikų globėju, karalius galėjo ne tik atstovauti vaiko ar neįgaliojo asmens interesams ir apsaugoti pasiturinčios šeimos palikimą nuo giminaičių ambicijų, bet ir disponuoti palikimu. Ilgainiui teisingumo teismai praplėtė *parens patriae* doktrinos turinį. Kilmingų vaikų apsauga, globa ir ugdymas buvo susiję su karaliaus politiniais ir ekonominiais interesais, todėl teismai šalia paveldimumo ėmė spręsti ir vaikų globos bei gerovės

klausimus. Keičiantis požiūriui į vaikystę, keitėsi ir tėvams keliami reikalavimai bei lūkesčiai. Jei teismas nusprendė, kad gimdytojai negeba tinkamai rūpintis savo atžalomis, buvo taikomas *in loco parentis* (liet. *vietoje tėvų*) principas, kuris suteikė teismams galimybę paskirti vaikams laikinąją globą. Kita vertus, teisingumo teismai neturėjo jurisdikcijos spręsti nepilnamečių teisės pažeidimų globos ir rūpybos klausimus. Skirtingai nuo prosocialių vaikų, kurių civilinė padėtis atitiko globotinio statusą, delinkventiški paaugliai kurį laiką buvo traktuojami kaip nusikaltėliai, keliantys grėsmę viešajai tvarkai ir valstybei. Atitinkamai jų, kaip ir kitų nusikaltusių suaugusių asmenų, bylas nagrinėjo magistratų ir karališkieji teismai (angl. *Magistrates' courts, Crown courts*). Ilgainiui *parens patriae* doktrina inkorporuota į nepilnamečių justicijos sistemą.

XIX a. pradžioje *parens patriae* doktriną iš anglų teismų praktikos perėmė Amerikos reformatoriai. Tuo laikotarpiu nepilnamečiai teisės pažeidėjai, valkataujantys ir skurstantys vaikai nebuvo diferencijuojami, bet kartu apgyvendinami prieglaudose (angl. *house of refuge*). Manoma, kad ilgalaikis skurdas yra tiesiogiai susijęs su nusikalstama veika. Pagrindinis prieglaudų tikslas buvo moraliai reformuoti „paklydusią“ jaunąją kartą, o moralės reformos metodais atstojo griežta dienotvarkė ir disciplina, formalus švietimas ir darbas. Pirmosios tokio pobūdžio prieglaudos įsteigtos 1824–1828 m. Niujorke, Bostone ir Filadelfijoje. Pamokos čia vyko rytais, o antroje dienos pusėje reikėdavo eiti į darbą. Užsakyti gaminti įvairius produktus prieglaudos gaudavo iš privačių įmonių (Rothman, 1971). Minėtina, kad į prieglaudos namus patekdavo tik „viltį teikiantys paaugliai“. Nepilnamečiai, padarę sunkius ar pakartotinus nusikaltimus, buvo siunčiami į suaugusiųjų institucijas (Fox, 1970).

Prieglaudų kritikai teigė, kad rutina, disciplina ir ilgos darbo valandos darė prieglaudas panašias į suaugusiųjų įkalinimo įstaigas. Reformatorių įsitikinimu, palankiausia ugdymo aplinka yra ne institucija, bet šeima. Taigi jie siūlė valkataujančius ir skurstančius vaikus siųsti į vakarinius Amerikos regionus, kur besikuriančioms fermerių šeimoms buvo reikalingos papildomos darbo rankos. Taip gimė naujas vaikų gelbėjimo sąjūdis, pavadintas „našlaičių traukiniais“. Sąjūdžio iniciatorius – Yale universiteto dvasininkas Charlesas Loringas Brace'as, 1853 m. įkūręs Niujorko vaikų pagalbos draugiją (angl. *New York Children's Aid Society*). Brace'o teigimu, geriausia aplinka visuomenės atstumtiems vaikams yra ūkininkų namai, o Amerikos fermeriai yra pati patikimiausia ir išmintingiausia socialinė klasė. Vaikų apgyvendinimas fermerių šeimose sulaukė gana didelio visuomenės palaikymo. Buvo manoma, kad, taikant šį metodą, galima „išvalyti“ miestus nuo benamių bei valkataujančių vaikų ir kartu aprūpinti fermerius papildoma ir pigia darbo jėga (Mennel, 1973). Panašių iniciatyvų ėmėsi ir kitos draugijos, tačiau ilgainiui susidūrė su plačiai paplitusia kritika.

Greta idėjos siųsti visuomenės atstumtus vaikus į Amerikos Vakarų, kita reformatorių grupė siūlė kurti vietines reformacijos mokyklas (angl. *reform schools*), kurios primintų šeimos aplinką. Skirtingai nuo prieglaudų, vaikai gyveno nedidelėmis grupėmis atskiruose namuose su keliais globėjais ir lankė viešąsias mokyklas. Drausmė buvo grindžiama ne fizinėmis bausmėmis, bet teigiamais vaikų ir globėjų santykiais. Prasidėjus industrinei revoliucijai, be oficialaus švietimo, reformacijos mokyklos ėmė orientuotis ir į profesinį rengimą (Mennel, 1973). Siuntimas į reformacijos mokyklas buvo grindžiamas *parens patriae* doktrina ir įgalino vyriausybės institucijas perimti rizikos grupės vaikų globą į savo rankas. Nepaisant visos eilės legalių iššūkių, reformatoriai skatino, kad jos ir toliau užtikrintų išlaikomų, apleistų ir delinkventiškų vaikų priežiūrą ir globą.

Laikmetis tarp 1880 ir 1920 metų JAV istorijoje dažnai vadinamas progresyviąja epocha. Atitinkamai, naujai atsiradęs vaikų gelbėjimo judėjimas darbe su delinkventiškais vaikais taip pat stengėsi taikyti pažangius metodus. XIX a. viduryje JAV viešosios politikos srityje vyravo socialinis darvinizmas, tačiau 1850–1890 m. šiai filosofijai rimtą iššūkį metė „vaikų gelbėjimo sąjūdis“ (angl. *child-saving movement*). Sąjūdžio branduolys buvo vidurinės ir aukštesnės socioekonominės klasės moterys, neigusios socialinio darvinizmo propaguojamą skurdo ir nusikalstamumo ryšį ir siekusios

racionalių švietimu ir moksliniais metodais „palengvinti urbanistinio gyvenimo vargus ir skurdą“ (Platt, 1977, p. 10). Taip *parens patriae* doktrina Šiaurės Amerikoje įgijo papildomą prasmę. Vaikų gelbėjimo judėjimo dalyviai tvirtino, kad vaikai nėra maži suaugusieji ir dėl jų psichosocialinės raidos savitumo jiems reikalingas ypatingas šeimos ir valstybės institucijų dėmesys. Nepilnamečiai teisės pažeidėjai taip pat buvo traktuojami kaip globotiniai, todėl, reformatorių nuomone, kai šeima negeba tinkamai atlikti vaikų priežiūros ir ugdymo funkcijų, privalo įsikišti valstybė. Valstybinių institucijų intervencija turėjo užtikrinti *parens patriae* doktrinos įgyvendinimą visiems vaikams. Vaikų gelbėjimo judėjimo dalyviai taip pat prieštaravo nepilnamečių perkėlimui į suaugusiųjų penitenciarines įstaigas.

Judėjimo nariai suprato, kad vaikų gerovės reforma galima tik bendradarbiaujant su kitomis politinėmis ir profesinėmis organizacijomis. Kaip minėta, *delinkvencijos* termino ir konstrukto atsiradimas dažnai siejamas su 1899 m. įkurtu pirmuoju nepilnamečių teismu Cook apygardoje, Ilinojaus valstijoje. Šio teismo įkūrimą inicijavo Čikagos moterų klubas, Ilinojaus valstijos labdaros asociacija ir Čikagos teisininkų asociacija. Teismo jurisdikcijai priklausė nepilnamečių teisės pažeidėjų, apleistų ir globojamų vaikų bylų nagrinėjimas. *Delinkventišku* laikytas bet kuris vaikas, dar nesulaukęs šešiolikos metų, pažeidęs kurį nors valstijos įstatymą arba regiono ar miesto dekretą. *Globojamo* ir *apleisto vaiko* apibūdinimai buvo kur kas platesni negu *teisės pažeidėjo* sąvoka. Į juos įėjo tokie veiksniai kaip nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjimas, tėvų priežiūros stoka, nepilnamečio apleistumas, patiriama prievarta ir smurtas. Be to, globojamais ir apleistais buvo laikomi aštuonerių metų nesulaukę vaikai, kurie elgetauja, pardavinėja įvairius daiktus arba linksmina publiką dainuodami ir grodami gatvėse. Dėl tokio išsamaus delinkventiško, globojamo ir apleisto vaiko kategorijų apibūdinimo, nepilnamečių teismui suteikta labai plati jurisdikcija. Skirtingai nuo suaugusiųjų teismų, kurių pagrindinis tikslas buvo paskirti proporcingą bausmę už įvykdytą nusikaltimą ir užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą, nepilnamečių teismai turėjo spręsti vaikų ir paauglių socialinės reabilitacijos problemas.

XX a. antrojo dešimtmečio viduryje nepilnamečių justicijos sistemos buvo sukūrusios visos valstijos. Kiek vėliau nepilnamečių teismai tapo ir federalinės teismų sistemos dalimi. Teismai, be nepilnamečių reabilitacijos tikslų, siekė sumažinti nepilnamečių kriminalinę atsakomybę bei atsakomybės amžių, orientuotis į vaiko interesus ir sukurti neformalią bylų sprendimo aplinką. Pradėtos steigti naujos institucijos, tokios kaip šeimos namai (angl. *foster care*), nepilnamečių probacijos tarnybos ir pataisos namai, kur nusižengę įstatymui ar paimiti iš rizikos grupės šeimų delinkventiški vaikai buvo reabilituojami atskirai nuo suaugusių nusikaltėlių. Teismai nepilnamečių bylas traktavo kaip civilines, o ne baudžiamąsias. Jas sprendavo ne dvylika prisiekusiųjų tarėjų, bet vienas teisėjas. Bylų nagrinėjimas vykdavo atskiroje teismo salėje, o jų dokumentai buvo saugomi atskiruose archyvuose (Small, 1997).

Nepilnamečių teismų sistemos sukūrimas laikomas viso šimtmečio socialinių permainų kulminacija. Buvo atskirtos vaikų ir suaugusiųjų jurisdikcijos, prasiplėtė teikiamų paslaugų diapazonas, atsirado skirtingų resocializacijos organizavimo modelių, įsivertino *parens patriae* doktrina. Ši doktrina įtvirtino valstijų pareigą ginti nepilnamečių teises ir orientuotis į vaikų ateitį ir gerovę.

Nepaisant tam tikrų ribotumų, *parens patriae* doktrina iki šių dienų išliko svarbi nepilnamečių justicijos dalis tiek JAV, tiek daugelyje Europos Sąjungos šalių. Ji užtikrina vaikų iš rizikos grupės šeimų interesų atstovavimą ir ugdymo tęstinumą. Pavyzdžiui, jei dėl tam tikrų priežasčių tėvai negeba tinkamai pasirūpinti savo vaikų globa ir ugdymu, teismai ir kitos valstybinės institucijos turi visas juridines teises tam tikram laikui perkelti vaikus į palankesnę socialinę aplinką. Kita vertus, kai nepilnametis pažeidžia įstatymą, valstybė, apgyvendindama jį specialioje ugdymo įstaigoje, išpareigoja perimti iš tėvų globos ir auklėjimo funkcijas. *Parens patriae* doktrinos įsigalėjimas riboja

nepilnamečių baudžiamąją atsakomybę ir atsakomybės amžių, akcentuoja ne baudimo, bet reabilitacijos ir ugdymo svarbą.

Pozityvistinė prieiga

Dar vienas svarbus veiksnys, lėmęs delinkvencijos konstrukto raidą, – pozityvistinės psichologijos ir kriminologijos susiformavimas. Pozityvizmas suklestėjo XIX a. antrojoje pusėje ir, nors sulaukė nemažai kritikos, iki šių dienų liko viena iš dominuojančių delinkvencijos fenomeno tyrimų priegų. Pozityvistinė doktrina pagrįsta principu, teigiančiu, kad mokslinis pažinimas yra vienintelė objektyvaus pažinimo forma, o mokslinio žinojimo šaltinis yra patirtis. Pozityvistai, tiriantys nusikalstamumą ir delinkvenciją, taiko tokius mokslinio tyrimo metodus kaip stebėjimas, apklausa, testavimas, interviu bei duomenų analizė ir, remdamiesi šiais metodais, daro išvadas apie delinkventinio ir nusikalstamo elgesio dėsningumus. Šios krypties tyrėjai dažnai ieško priežastinių delinkvencijos ryšių su psichologiniais, socialiniais ir ekonominiais veiksniais. Pozityvistinė psichologija ir kriminologija įprastai nesiremia kokybiniais tyrimais, bet siekia pagrįsti išvadas kiekybiniais rodikliais.

Kita vertus, pozityvistinė prieiga nėra homogeniška. Pavyzdžiui, biologinio pozityvizmo atstovai teigia, kad delinkventinis elgesys susijęs su kūno somatiniais ypatumais (Sheldon, 1940, 1949), žemesniu intelektu, smegenų cheminiu disbalansu ir chromosomų anomalijomis (Gottfredson & Hirshi, 1990; Howitt, 2009; Schug & Fradella, 2015). Psichologinis pozityvizmas neatmeta išorinių veiksnių įtakos delinkventiniam ir kriminaliniam elgesiui, tačiau akcentuoja vidinių psichinių veiksnių svarbą. Neigiami išoriniai veiksniai, tokie kaip socialinis apleistumas, tėvų priklausomybės, konfliktai ar smurtas šeimoje, perleidžiami per vaiko patyrimo prizmę ir tampa svarbiais vidiniais delinkventinio elgesio determinantais (Marsh, 2006; McGuire, 2008). Socialinio pozityvizmo šalininkai mano, kad nusikalstamumas susijęs su visuomenės socioekonominėmis problemomis. Tai gali būti aukšti skurdo rodikliai, nedarbas, netolygus švietimo sistemos prieinamumas skirtingoms socialinėms klasėms ir socialinio teisingumo iššūkiai (Gottfredson & Hirshi, 1990; McLaughlin & Muncie, 2005). Pozityvistinės psichologijos ir kriminologijos populiarumą lėmė galimybės nustatyti individualius ir socialinius delinkventinio bei nusikalstamo elgesio veiksnius ir numatyti efektyvias jų prevencijos priemones. Šios srities tyrimai patvirtino, kad, skirtingai nuo suaugusiųjų, delinkventiški paaugliai kur kas palankiau reaguoja į ugdomąsias, o ne į baudžiamąsias strategijas.

Kaip rodo tyrimai (Underwood & Washington, 2016), 50–75 proc. asmenų, patenkančių į nepilnamečių justicijos sistemą, būdingi įvairūs psichinės sveikatos sutrikimai. Pliszka ir bendraautoriai (2000) teigia, kad elgesio sutrikimas (angl. *Conduct Disorder*) gali būti būdingas 60 proc., dėmesio ir aktyvumo sutrikimas (angl. *Attention Deficit and Hyperactivity Disorder*) – 18 proc., opozicinis nepaklusnumo sutrikimas (angl. *Oppositional Defiant Disorder*) – 24 proc. nepilnamečių, apgyvendintų jaunimo sulaikymo centre. 15–30 proc. nepilnamečių diagnozuota depresija arba distimija (Weiss & Garber, 2003), 11–32 proc. – potrauminis streso sutrikimas (angl. *Post Traumatic Stress Disorder*) (Abram et al., 2004). Delinkventiškiems paaugliams taip pat būdingos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo problemos. Pavyzdžiui, Teplin ir bendraautorių (2002) tyrimai rodo, kad beveik 26 proc. vaikinų ir beveik 27 proc. merginų, apgyvendintų laikinojo sulaikymo centre, nustatyta priklausomybė nuo alkoholio. Plizkos ir kt. (2000) duomenimis, 46 proc. nusikaltimus įvykdžiusiems nepilnamečiams būdinga priklausomybė nuo marihuanos.

Pozityvistinė prieiga pagrįsti tyrimai išryškino ne tik unikalius delinkventiško jaunimo poreikius, bet ir esminius skirtumus tarp suaugusių asmenų ir nepilnamečių asocialaus ir nusikalstamo elgesio tendencijų. Išvados rodo, kad delinkventiškų paauglių nusikaltimai yra mažiau pavojingi visuomenei negu suaugusiųjų. Dar 1961 m. Eatonas ir Polkas (1961) klasikiniame veikale „Delinkven-

cijos vertinimas“ rašė, kad vadinamasis „vidutinis delinkventas“ nėra pavojingas ir kad dauguma paauglių tampa įstatymus gerbiančiais suaugusiais. Nepilnamečių daromi teisėtvarkos pažeidimai dažnai yra neplanuoti, epizodiški ir oportunistiniai. Iš esmės skiriasi ir delinkventiškų paauglių bei suaugusių asmenų asocialaus ir nusikalstamo elgesio priežastys bei motyvai. Rizikos siekimas paauglystės metu susijęs su paauglio nepakankama smegenų žievės egzekutyvinių funkcijų srities branda. Nepilnamečius ypač neigiamai veikia asociali aplinka, kurios, skirtingai negu suaugusieji, jie negali kontroliuoti. Paauglius taip pat stipriau veikia tokios medžiagos kaip alkoholis ir narkotikai.

Posityvistiniai tyrimai rodo, kad delinkvencijos prevencija efektyvesnė, jei ji siejama su įvairiomis reabilitacijos priemonėmis, siekiant pakeisti ne tik vaiko ar paauglio aplinką, bet ir jo mąstymą, vertybes, nuostatas ar elgesį. Veiksmingiausios nepilnamečių reabilitacinės programos taiko tokius metodus kaip tarpasmeninio bendravimo įgūdžių ugdymas, įvairios elgesio modifikavimo strategijos, kognityvinės intervencijos, struktūruotas individualus konsultavimas ir savireguliacijos įgūdžių mokymai (McGuire, 2008). Delinkventiškų paauglių izoliavimas nuo visuomenės daugelyje šalių laikomas kraštutine priemone ir taikomas tik ribotą laiką.

Išvados

Delinkvencija – gana nauja sąvoka, tačiau labai senas reiškinys. Skirtingose šalyse ji interpretuota nevienodai, tačiau šio konstrukto apibūdinimas turi keletą bendrų bruožų. Pirmiausia, delinkventinis elgesys siejamas su tam tikrų socialinių ar teisinių normų pažeidimu. Delinkvencija taip pat susijusi su vaikystės, paauglystės ar ankstyvosios jaunystės amžiaus tarpsniais. Nepilnamečiai teisės pažeidėjai psichologinėmis ir socialinėmis savybėmis iš esmės skiriasi nuo suaugusių asmenų, todėl visuotinai pripažįstama, kad kriminalinė atsakomybė, taikoma suaugusiems asmenims, nėra tinkama. Siekiant pakeisti delinkventiškų vaikų ir paauglių elgesį, būtina atsižvelgti į jų unikalius poreikius ir prevencijos strategijas ne orientuoti į bausmes, bet jas derinti su reabilitaciniais tikslais ir metodais.

Daugelio tyrėjų nuomone, *delinkvencijos* konstrukto atsiradimą lėmė tokie veiksniai kaip požiūris į vaikystės fenomeną kaita, *parens patriae* doktrinos įsigalėjimas Anglijos karalystės jurisdikcijoje, reformacinis ir vaikų gelbėjimo judėjimai Jungtinėse Amerikos Valstijose, pozityvistinės psichologijos ir kriminologijos paplitimas. Vaikystės ir paauglystės fenomeno konstravimas susijęs su nuolat kintančiu socialiniu, kultūriniu ir ekonominiu visuomenės kontekstu, todėl požiūris į vaikystę perėjo kelis raidos etapus: nesidomėjimo vaikyste, tikėjimo „prigimtaine nuodėme“, ikiempirinių vaikystės fenomeno tyrimo ir integruoto požiūrio į vaikystę tyrimo laikotarpius.

Besikeičiantis *vaikystės* konstruktas tiesiogiai susijęs su vaikų ugdymo paradigmos kaita. Anksčiau viduramžiais vaikystė buvo siejama su „prigimtaine nuodėme“ ir griežta vaikų ugdymo disciplina, o šviečiamąjoje epochoje paplito nuomonė, kad vaikai iš prigimties yra geri ir tėvai bei visuomenė turėtų užtikrinti palankią jų ugdymo aplinką. Laipsniškai plintant *parens patriae* doktrinai, vaikystė iš ekonominės tapo prigimtaine vertybe. Atitinkamai keitėsi ir požiūris į rizikos grupės vaikus bei jų ugdymo praktiką.

Svarbiais *delinkvencijos* konstrukto raidos veiksniais laikomi reformacinis sąjūdis, vaikų gelbėjimo judėjimas ir reformacinių mokyklų kūrimas Jungtinėse Amerikos Valstijose, kurių kulminacija buvo pirmojo nepilnamečių teismo įsteigimas Ilinojaus valstijoje. Nepilnamečių jurisdikcijos plėtra lėmė sumažėjusią nepilnamečių kriminalinę atsakomybę ir atsakomybės amžių, o prevencijos strategijos perorientuotos nuo bausmių į vaiko ateities gerovės užtikrinimą. Taigi imtos steigti naujos institucijos, tokios kaip šeimos namai, nepilnamečių probacijos tarnybos ir specialiosios ugdymo įstaigos. Maždaug tuo pat metu panašios reabilitacinės institucijos pradėtos steigti ir kitose Vakarų šalyse.

Prie *delinkvencijos* konstrukto formavimosi reikšmingai prisidėjo pozityvistiniai psichologijos ir kriminologijos tyrimai. Tyrimų rezultatai atskleidė delinkvencijos priežastinius psichologinius ir socialinius veiksnius, nusikalstamo elgesio trajektorijas (angl. *pathways*), nepilnamečių ir suaugusių asmenų asocialaus elgesio skirtumus, taip pat pagrindė reabilitacinių programų turinį ir jų svarbą. Šiandien, tęsiant pozityvistinius tyrimus ir diegiant jų rezultatus praktikoje, delinkvencijos fenomenas ir toliau kinta.

Literatūros sąrašas

- Abram, K., Teplin, L., Charles, D., Longworth, S., McClelland, G., & Dulcan, M. (2004). Posttraumatic stress disorder and trauma in youth in juvenile detention. *Archives of General Psychiatry*, 61, 403–410.
- Andreu-Cabrera, E., Gonzalez, M. C., Ruiz, J. R., & Chinchilla, J. J. (2010). Play and childhood in ancient Greece. *Journal of Human Sport and Exercise*, 5(3), 339–347. <http://dx.doi.org/10.4100/jhse.2010.53.04>
- Aries, P. (1962). *Centuries of childhood: a social history of family life*. Vintage Books.
- Aries, P. (1982). The discovery of childhood. In: C. Jenks (ed.). *The sociology of childhood. Essential readings* (pp. 27–41). Academic and Educational Ltd.
- Birdsell, J. B. (1986). Some predictions for the Pleistocene based on equilibrium systems among recent hunter-gatherers. In: L. Richard & I. DeVore (eds.). *Man the Hunter* (pp. 229–240). Aldine Publishing Co.
- Bradley, K. (1991). *Discovering the Roman family: studies in Roman history*. Oxford University Press.
- Brown, S. (1991). *Late Carthaginian child sacrifice and sacrificial monuments in their Mediterranean context*. Sheffield Academic Press.
- Burfeind, J., & Bartusch, D. J. (2016). *Juvenile delinquency: an integrated approach*. Routledge.
- Curtis, G. B. (1976). The Checkered career of parens patriae: the state as parent or tyrant? *DePaul Law Review*, 25(4), 895–915.
- deMause, L. (1974). The evolution of childhood. In: L. deMause (ed.). *The History of childhood*, 1–73. Psychohistory Press.
- deMause, L. (1982). *Foundations of psychohistory*. Creative Roots Pub.
- Dereškevičius, P. (1987). *Auklėjimo sunkumų šalinimas mokykloje: metodinės rekomendacijos*. Vilnius.
- Eaton, J., & Polk, K. (1961). *Measuring delinquency*. University of Pittsburgh Press.
- Fox, S. J. (1970). Juvenile justice reform: a historical perspective. *Stanford Law Review*, 22, 1187–1239. <https://doi.org/10.2307/1227960>
- Gottfredson, M. R., & Hirshi, T. (1990). *The general theory of crime*. Stanford University Press.
- Howitt, D. (2009). *Introduction to forensic & criminal psychology*, 3rd ed. Pearson Education Limited.
- Yolton, J. W., & Alexander, P. (1986). John Locke: an introduction. *Philosophical Quarterly*, 36(144), 420–429.
- Jenks, C. (2015). *Childhood*. Routledge.
- Jonaitis, M. (1930). *Kriminalinės pedagogikos pradmenys*. Kaunas.
- Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis-educacinis aspektas*. Šiaulių universiteto leidykla.
- Juodaitytė, A., Malinauskienė, D., Musneckienė, E., Bražienė, N. ir Lenkauskaitė, J. (2017). *Šiuolaikinė vaikystė ir vaikų ugdymas: socialiniai-kultūriniai kontekstai*. Šiaulių universiteto leidykla.
- Justickis V. (1984). *Nepilnamečių teisės pažeidėjų charakterio nukrypimai*. Kaunas.
- Kessen, W. (ed.). (1965). *The child*. John Wiley.
- Laurinaitytė, I. (2020). Paauglių delinkventinio elgesio samprata ir vertinimo galimybės. In: A. Laurinavičius (sud.). *Nepilnamečių teisės pažeidėjų rizikos ir apsauginių veiksmų analizė*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Locke, J. (1998). *An essay concerning human understanding*. Penguin Classics.

- Locke, J. (2012). *Some thoughts concerning education*. Forgotten Books.
- Marsh, I. (2006). *Theories of crime*. Taylor & Francis.
- McGuire, J. (2008). *Understanding psychology and crime: perspectives on theory and action*. McGraw-Hill Education.
- McLaughlin, E., & Muncie, J. (2005). *The Sage Dictionary of Criminology*. 2nd ed. Sage.
- Mennel, R. M. (1973). *Thorns & thistles: juvenile delinquents in the United States 1825–1940*. University Press of New England.
- Monteils-Laeng, L. (2017). Aristotle's perception of childhood. *Archives de Philosophie*, 80, 659–676. <https://shs.cairn.info/journal-archives-de-philosophie-2017-4-page-659?lang=en>
- Muncie, J. (2015). *Youth and crime*. Sage Publications Ltd.
- Newman, L. (ed). (2007). *Locke's essay concerning human understanding*. Cambridge University Press.
- Oberman, M. (2003). *A brief history of infanticide and the law*. In: M. G. Spinelli (ed.). *Infanticide: psychosocial and legal perspectives on mothers who kill* (pp. 3–18). American Psychiatric Association.
- Orme, N. (2003). *Medieval children*. Yale University Press.
- Orme, N. (2006). *Medieval schools: from Roman Britain to Tudor England*. Yale University Press.
- Paulauskas, R. (1988). *Delinkventiškos asmenybės formavimosi priežastys ir jos perauklėjimo problemos*. Vilnius.
- Platt, A. (1977). *The child savers: the invention of delinquency*. University of Chicago Press.
- Pliszka, S. R., Sherman, J. O., Barrow, M. V., & Irick, S. (2000). Affective disorder in juvenile offenders: a preliminary study. *American Journal of Psychiatry*, 157(1), 130–132. <https://doi.org/10.1176/ajp.157.1.130>
- Rascovsky, A. (1995). *Filicide: the murder, humiliation, mutilation, denigration and abandonment of children by parents*. Jason Aronson Inc.
- Rothman, D. J. (1971). *The discovery of the asylum: social order and disorder in the new republic*. Aldine de Gruyter.
- Rousseau, J. J. (1979). *Emile: or on education*. Basic Books.
- Schug, R. A., & Fradella, H. F. (2015). *Mental illness and crime*. Sage Publications, Inc.
- Sheldon, W. H. (1940). *The varieties of human physique (an introduction to constitutional psychology)*. Harper & Brothers.
- Sheldon, W. H. (1949). *Varieties of delinquent youth (an introduction to constitutional psychiatry)*. Harper & Brothers.
- Small, M. A. (1997). Introduction to issue. Juvenile justice: comments and trends. *Behavioral Science and the Law*, 15, 119–124.
- Teplin, L. A., Abram, K. M., McClelland, G. M., Dulcan, M. K., & Mericle, A. A. (2002). Psychiatric disorders in youth in juvenile detention. *Archives of General Psychiatry*, 59, 1133–1143. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.59.12.1133>
- Underwood, L. A., & Washington, A. (2016). Mental illness and juvenile offenders. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(2), 228. <https://doi.org/10.3390/ijerph13020228>
- Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius.
- Watson, M. W. (2002). *Theories of human development*. The Teaching Company.
- Weiss, B., & Garber, J. (2003). Developmental differences in the phenomenology of depression. *Development and Psychopathology*, 15, 403–430. <https://doi.org/10.1017/s0954579403000221>
- Williamson, L. (1978). Infanticide: anthropological analysis. In: M. Kohl (ed.). *Infanticide and the value of life* (pp. 13–23). NY: Prometheus Books.

Delinkvencija: sąvokos ir konstrukto raida

Rolandas Paulauskas

Edukologijos institutas, Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

El. Paštas: rolandas.paulauskas@sa.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4257-6636>

Santrauka

Delinkvencijos terminas kilęs iš lotynų kalbos (*de* – „nuo“ arba „tolyn“; *linquere* – „pasitraukti“) ir turi gana daug reikšmių. XV a. senojoje anglų kalboje *delinkvento* sąvoka buvo tapatinama su tokiais epitetais kaip „įstatymų laužytojas“, „piktadarys“ arba „nusikaltėlis“. Lietuvių kalboje *delinkvencijos* sąvoka paplito XX a. aštuntajame dešimtmetyje, tačiau *delinkvencijos* konstruktas yra gana senas reiškiny. Jo atsiradimą Vakarų valstybėse lėmė visuomenės socialinė, kultūrinė ir ekonominė kaita. Daugelis tyrėjų pripažįsta, kad *delinkvencijos* konstruktui ypač svarbūs tokie veiksniai kaip vaikystės ir paauglystės fenomenų „atradimas“, anglų teismų praktikoje paplitusi *parens patriae* doktrina, reformacinis ir vaikų gelbėjimo judėjimai Jungtinėse Amerikos Valstijose ir XX a. antrojoje pusėje pozityvizmu grįstų tyrimų suklestėjimas.

Šiuo straipsniu siekiama iš tarpdisciplininės perspektyvos pagrįsti *delinkvencijos* sąvokos ir fenomeno raidą bei apžvelgti juos sąlygojančius veiksnius. Straipsnyje detalai analizuojama *vaikystės* konstrukto kaita skirtingais istoriniais laikotarpiais, aptariamas *parens patriae* doktrinos vaidmuo, siekiant apsaugoti vaikų interesus, nagrinėjama prieglaudų steigimo, reformacinio ir vaikų gelbėjimo judėjimų reikšmė, užtikrinant nepilnamečių gerovę, pagrindžiama pozityvistinės psichologijos ir kriminologijos tyrimų svarba. Tyrimas grindžiamas socialinio konstruktyvizmo paradigma. Siekiama paaiškinti, kaip formavosi įvairūs socialiniai reiškiniai skirtingose epochose, esant skirtingiems kultūriniais kontekstams. Socialinis konstruktas gali būti vertybė, idealas, požiūris, elgesio normos arba pasaulėžiūra. Šie konstruktai įprastai interpretuojami kaip žmogaus kūrybos ar veiklos produktai. *Delinkvencijos* fenomenas ir su juo susiję prevencijos, intervencijos ir ugdymo atributai taip pat yra socialiniai konstruktai.

Tiriant *delinkvencijos* konstrukto ypatumų ir kaitos problematiką, pasirinkti teorinis literatūros analizės ir *delinkvencijos* fenomeno raidos rekonstrukcijos metodai. Šie metodai leidžia įsigilinti į tiriamąją sritį ir atskleisti veiksnius, lėmusius *delinkvencijos* sąvokos ir konstrukto atsiradimą, turinį ir kaitą skirtingais istoriniais laikotarpiais

Vaikystės fenomeno išryškinimas atskleidė, kad nepilnamečiai savo fiziniais ir psichosocialiniais ypatumais skiriasi nuo suaugusiųjų. Vaikai nekontroliuoja savo aplinkos ir yra pažeidžiami, todėl visiems jiems, įskaitant ir nepilnamečius iš rizikos grupių, reikalinga tinkama globa. Šią globą nuo šviečiamojo laikotarpio pradžios buvo siekiama užtikrinti *parens patriae* doktrina. Galiausiai, pozityvistinės psichologijos ir kriminologijos tyrimai parodė, kad asocialaus elgesio priežastys dažnai susiję su asmens psichosocialiniais raidos ypatumais, jo artimiausia aplinka, bendruomenės dezorganizacijos veiksniais ir potencialių galimybių apribojimais, todėl nepilnamečiams turi būti taikoma ribota baudžiamoji atsakomybė ir ribojamas atsakomybės amžius. Tyrimai taip pat rodo, kad reabilitacinės ir ugdomosios strategijos yra kur kas efektyvesnės už bausmių metodus. Daroma išvada, kad *delinkvencijos* fenomenas ir toliau kinta.

Delinquency: The Evolution of the Construct and Concept

Rolandas Paulauskas

Vilnius University Siauliai Academy, Institute of Education

E-mail: rolandas.paulauskas@sa.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4257-6636>

Abstract. The term ‘delinquency’ became widespread in the Lithuanian language only in the 1970s, yet the construct itself is an ancient social phenomenon. Its emergence in Western societies was shaped by social, cultural, and economic transformations. Many scholars agree that several key factors played an important role in forming the delinquency construct: the ‘discovery’ of childhood and adolescence as distinct life stages; the *parens patriae* doctrine that spread through English legal practice; the reform and child-saving movements in the United States; and, in the latter half of the twentieth century, the rise of positivist research grounded in psychology and criminology. This article provides a detailed analysis of how the concept of childhood evolved across different historical periods, examines the role of the *parens patriae* doctrine in protecting the interests of all children, and discusses the significance of the reformatory initiatives and the child-saving movement in securing the welfare of minors. It also emphasizes the importance of positivist research in psychology and criminology. The study concludes that the ‘discovery’ of childhood revealed minors to be physically and psychosocially distinct from adults — individuals who lack control over their environment and are inherently vulnerable. For this reason, all children, including those from at-risk groups, require appropriate care, which the *parens patriae* doctrine sought to guarantee since the Enlightenment. Finally, positivist psychology and criminology have shown that the causes of antisocial behavior are often linked to the psychosocial development of the individual, the immediate social environment, community disorganization, and limited access to opportunities. Consequently, minors should be subject to reduced criminal liability and a lower age of legal responsibility. Research also demonstrates that rehabilitative and educational strategies are far more effective than punitive ones. In conclusion, delinquency should be understood as an evolving and continually transforming construct.

Keywords: *Delinquency, childhood phenomenon, social constructivism, parens patriae doctrine, child-saving movement, positivist psychology, criminology.*

Introduction

The term *delinquency* derives from Latin (*de* – away; *linquere* – to forsake) and has historically carried multiple meanings. In 15th-century Old English, delinquency was identified as a “lawbreaker,” “evildoer,” or “criminal.” Over time, its meaning broadened to include individuals who fail to fulfill duties or evade obligations. In contemporary usage, the term is applied more broadly in foreign lit-

Received: 25/03/2025. **Accepted:** 03/11/2025

Copyright © I Rolandas Paulauskas, 2025. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

erature. In the United States, for example, a “delinquent electricity bill” refers to an unpaid invoice, and a “delinquent taxpayer” denotes someone who fails to meet financial obligations to the state on time. In public and business contexts, delinquency can describe serious violations of work discipline, negligence, conflicts of public and private interests, or deliberate abuse of position and trust. However, delinquency is most associated with antisocial behavior among minors. It was officially recognized in legal language after 1899, following the separation of juvenile and adult courts in the United States, and became prevalent in psychological, sociological, and criminological literature in the second half of the 20th century. Mention should also be made that delinquency includes a wide range of behaviors and, for this reason, is interpreted differently across countries (Laurinaitytė, 2020).

Although the phenomenon of delinquency has existed throughout human history, the term itself is a relatively recent construction. The formation of the construct of delinquency was influenced by social, political, economic, scientific, and religious developments in Western societies. Researchers identify four key factors shaping the construct of delinquency: (a) the “discovery” of childhood and adolescence as distinct developmental stages (Muncie, 2015); (b) the *parens patriae* doctrine prevalent in 17th-century court practice; (c) the reformist and child-saving movement in the United States; (d) the rise of positivist psychology and criminology (Burfeind & Bartusch, 2005). While the concept of delinquency has roots in European history, it was first institutionalized in the U.S. legal and social service systems and later, with adaptations, spread to other countries around the world.

In Lithuania, research into issues related to juvenile offenders and the application of its findings in practice began during the interwar period (Jonaitis, 1930), but the concept of delinquency only became widespread in the 1980s (Dereškevičius, 1987; Justickis, 1984; Paulauskas, 1988; Valickas, 1997). Over time, some research recommendations were implemented in the development of juvenile delinquency prevention strategies and in the optimization of education and training for delinquent adolescents in public and special schools.

The object of the study is the reconstruction of the premises for the emergence of the phenomenon of delinquency, as well as the historical, socio-economic, legal, and psychological factors that determine it.

The aim of the study is to substantiate, from an interdisciplinary perspective, the emergence and evolution of the concept and phenomenon of delinquency and its determining factors.

To achieve this aim, the following **objectives** were formulated:

1. To reveal the dynamics of changes in the phenomenon of childhood across different historical periods.
2. To describe the gradual transformation of the *parens patriae* doctrine into the origins of the juvenile justice system.
3. To substantiate the positivist approach to the study of the phenomenon of delinquency

Theoretical Basis of the Study

This study adopts a social constructivist paradigm that seeks to explain how social phenomena emerge and evolve across eras and cultural contexts. Social constructs include values, ideals, attitudes, behavioral norms, and worldviews, and are generally understood as products of human creation or activity. The phenomenon of delinquency, along with its associated prevention, intervention, and education attributes, is also a social construct.

Research Methodology

To examine the characteristics and evolution of the construct of delinquency, this study employs a method of theoretical literature analysis and reconstruction of the delinquency phenomenon. This approach allows for a deeper exploration of the factors that shaped the emergence, structure, content, and transformation of the delinquency construct and concept across different historical periods.

Transformation of Childhood Phenomenon

As noted, the concept of delinquency is most associated with the stages of childhood and adolescence.

The construction of childhood is a complex and evolving phenomenon. Its characteristics across different child-rearing practices are fundamentally shaped by the historical, economic, cultural, social, and political context of a particular country or region. Broadly, attitudes toward childhood can be categorized into several stages: the period of indifference to childhood, the period of “original sin,” early studies of the phenomenon of childhood, and the era of integrated research into the concept of childhood (Aries, 1965; Kessen, 1965; Watson, 2002). These periods did not necessarily follow a strict chronological order, but each reflected specific features and different sequences, which varied by region.

According to Juodaitytė et al. (2017), contemporary researchers have little material evidence about what childhood was like in distant epochs. Reconstructing the phenomenon of childhood becomes particularly difficult when written sources are absent; therefore, childhood in primitive cultures is often inferred from archaeological artifacts. However, such material evidence can be interpreted in multiple ways. Probably most frequently cited by researchers of childhood is Philippe Ariès, who, in his book “Centuries of Childhood: A Social History of Family Life”, published in French in 1960, argues that the concept of childhood was an ‘invention’ of the 17th–18th centuries. His bold conclusion is based on a detailed analysis of representations of children in art, literature, fashion, and historical records. According to Ariès, prior to the 17th century, childhood was of little interest; children were regarded as small adults. Childhood was perceived as a transitional period, whose events were considered insignificant and quickly forgotten. For example, while knowing a child’s birth date is commonplace today, before the 18th century, this was largely unimportant. Age was typically gauged by health, accomplishments, and appearance (Aries, 1965).

Ariès’ conclusions are supported by Lloyd deMause, founder of psychogenic history, who contends that the history of childhood resembles a long-standing nightmare from which humanity is only now beginning to awaken. deMause’s research indicates that the further back in time we examine, the more evident the prevalence of violence against children and the lower the societal concern for their upbringing and well-being (deMause, 1974, 1982).

Anthropological studies suggest that during the Paleolithic and Neolithic periods, nearly half of all newborns died due to infanticide (Birdsell, 1968). High child mortality rates were often linked to scarce material resources, with weaker or disabled children sacrificed to conserve food. Unwanted infants were frequently abandoned, leading to death by hypothermia or starvation, and in rarer cases, killed by family or tribe members (Oberman, 2003). In some primitive cultures, newborn sacrifice was common. Williamson (1978) notes that infanticide occurred on all continents, in both hunter-gatherer and advanced societies, making it more the rule than the exception. Such coercive population control persisted until the advent of agriculture during the Neolithic period. The upbringing of surviving children focused on cultivating skills necessary for survival and the continu-

ation of the family line. Nevertheless, physical and sexual violence against children was widespread in many primitive societies (Brown, 1991; Rascovsky, 1995).

Archaeological findings also offer insights into child-rearing practices during the Neolithic and Iron Ages. Juodaityte (2003) and Juodaityte et al. (2017) note that toys in ancient cultures were often miniature replicas of adult tools used for work or hunting, indicating that children's play was intended to prepare them for adult responsibilities rather than for entertainment.

Taken together, research from anthropology, archaeology, sociology, and history suggests that child-rearing practices in primitive societies ranged from minimal supervision to outright neglect or even violence. Childhood was viewed as a natural life stage, but it was neither highly valued nor given special attention, and childhood was not generally considered a value.

As societies progressed, attitudes toward childhood began to change. In Ancient Greece, philosophers such as Plato, Aristotle, Plutarch, and others wrote extensively about childhood and child-rearing practices. Their works reveal that children and their parents faced numerous social, economic, and psychological challenges. For instance, due to high mortality rates, children were often named seven or more days after birth. Infanticide was also relatively common. In Athens and other Greek cities, the family head determined whether a newborn would live, whereas in Sparta, the decision was made by the state. Disabled children and girls were less desirable and were more frequently abandoned in market spaces, left to die from starvation or hypothermia (deMause, 1982). Conversely, the birth of healthy children was associated with the expectation that they would care for aging parents in the future. Children were often named after parents or grandparents to instill respect for elders. During rites of passage, children often received a jug as a gift and tasted wine for the first time. Archaeological findings preserved in modern museums, including toys for children of different ages—from clay rattles for infants to dolls and dice for older children—reflect the varied needs of children at different age stages (Andreu-Cabrera et al., 2010). Families also kept animals to entertain and engage children. Later, children were required to leave their favorite toys at the temple, marking the formal end of childhood.

In Athens, boys attended school early in the morning, while girls were occupied with household tasks. In Sparta, by contrast, seven-year-old boys were sent to military barracks to begin rigorous training. Violence toward new arrivals was common, and children were expected to obey orders, endure fatigue, and excel in combat. They were made to shave their heads, walk barefoot, and play naked, with misconduct punished by flogging. The scarcity of food often forced boys to find their own food, and theft was met with whipping. Teenagers spent substantial time in athletic training, including wrestling, javelin, and discus throwing (Andreu-Cabrera et al., 2010).

Plato (427–347 BC) focused more on education than on the psychological characteristics of human development, viewing childhood as a transitional period to adulthood. He emphasized the importance of shaping good citizens, defenders of the state, and future leaders during childhood. To achieve complete harmony, it is necessary to balance the development of the body and mind, as well as the interests of the individual and society. Unlike Plato, Aristotle (384–322 BCE) argued that children are, by nature, lacking in self-control and inclined to pursue pleasure. According to him, they are pathologically weak, physically disproportionate, and, most importantly, irrational. For this reason, they are closer to animals than to a mature human being. For Aristotle, perfection was achieved through proper education, providing both practical and theoretical wisdom. Education was considered a public responsibility rather than a purely familial one, with the goal of producing citizens who could serve the state (Monteils-Laeng, 2017).

In Ancient Rome, infant mortality was also considerably high. Girls were named on the eighth day after birth, and boys on the ninth. Children who died before the age of one were not mourned. Until age seven, children were primarily cared for by their mothers, after which the father assumed responsibility for training them in trades and preparing them for life, exercising *patria potestas*—unlimited parental authority. According to historians, corporal punishment was a primary method of upbringing, and children began assisting with household work as early as five. Engagement during childhood was permissible with parental consent, and in some cases, children as young as ten could be held criminally responsible for serious offenses. Childhood ended relatively early for girls, who married at 12 or older, while boys typically married around 25. Marriages were often political or economic arrangements organized by the family patriarch (Bradley, 1991). It is important to note that in both Ancient Greece and Rome, the lives of upper-class families and the upbringing of their children differed from those in lower socioeconomic classes.

It is evident that in ancient times, there were significant differences in the status of children and adults. While children were often regarded as economic assets, societies gradually placed more emphasis on education and upbringing. In Athens, education focused on cultivating the mind and spirit, whereas in Sparta, military training for adolescents was paramount. Archaeological findings indicate that a considerable portion of children's leisure time was spent playing games and socializing with peers. Although philosophers of the era were not primarily concerned with childhood, their works reflect both the Dionysian view—that children are corrupt or evil—and the Apollonian view—that children are pure and innocent in this regard (Jenks, 2015).

The Middle Ages spanned approximately a millennium, during which child-rearing practices varied across European regions. Nevertheless, certain trends were common between the 5th and 15th centuries. According to Aries (1965), high child mortality rates limited parental attachment to offspring; roughly one-third of children died before age six, with slightly fewer dying between ages seven and sixteen. Concurrently, the doctrine of “original sin,” which gained influence in Europe, held that children were inherently evil and required strict discipline, prayer, and punishment. As a result, children were often treated with indifference or even cruelty. Physical punishment was one of the principal methods of upbringing, encapsulated in the proverb, “spare the rod and spoil the child.” Lloyd deMause (1974) describes the “battering syndrome” prevalent during this period, wherein mothers would spank crying infants until they calmed down or even turned blue. Older children in Sunday schools and monastic schools were sometimes whipped while kneeling in the “horsing” position—on knees and hands—before peers. Given the chaotic and dangerous nature of the Middle Ages, physical punishment was widely regarded as necessary preparation for future challenges, with pain interpreted as a consequence of misbehavior (deMause, 1974).

Children in medieval societies were expected to contribute to household and community labor from an early age. Responsibilities included caring for younger siblings and animals, performing agricultural work, preparing meals, delivering goods, and participating in family businesses. Medieval and childhood historian Nicholas Orme (2003, 2006) notes that evidence of children's work can be seen both in small fingerprints on period pottery and in coroner reports detailing the causes of childhood deaths, including domestic accidents, falls, animal-inflicted wounds, and drowning. In the early Middle Ages, canon law permitted girls to marry as young as twelve and boys at fourteen, with marriages arranged by parents and dowries or gifts prepared by the girl's family for the future spouse.

Similar attitudes toward childhood prevailed in early American colonial communities. Many settlers adhered to the doctrine of “original sin,” believing that children required salvation, which could not be achieved through excessive affection, attachment, or leniency. Like in Western European

countries, upbringing was based on strict discipline. In some communities, so-called child exchanges or apprenticeship practices spread among families, with the aim of teaching children a new craft. For example, if a family's business was blacksmithing, one of the blacksmith's children would have to live with a farmer's family and learn farming. In turn, the blacksmith's family would take a child from the farmer's household. It was believed that by living in another family, a child would not be spoiled and would grow into a more disciplined and responsible adult. Homeless or abandoned children were often trained in crafts by being apprenticed to local families of farmers or artisans. In addition to the family, the church and local community were crucial institutions for upbringing. Rothman (1971) notes that families were responsible for teaching children respect for parents, the law, and authority; the church's duty was to monitor parental methods and moral guidance; and the community observed and took notice of children's behavioral deviations. The harmonious functioning of these three institutions was believed to protect the community from evil and crime. Colonial communities also implemented the English-derived Poor Laws, which provided support for the poor and disabled children, required antisocial individuals to work in closed institutions, and obligated parents to care for their maturing children and children to care for disabled or aging parents. Disobedient children were subject to the Stubborn Child Law, which sanctioned physical punishment for defiance and serious offenses. In exceptional cases, a disobedient son could even be punished by death.

As Aries (1965) notes, until the end of the Middle Ages, a lack of societal interest in childhood did not imply that parents did not love their children. The ambiguous attitudes toward childhood—marked by both indifference and cruelty—can be attributed to several factors: the belief that children are born evil due to “original sin” and require strict control; high child mortality, which hindered the development of strong emotional attachments; extreme poverty, limiting parents' ability to dedicate time and resources to upbringing; and the economic necessity of involving children in family or other paid work from an early age. Consequently, children were seen not only as bearers of “original sin” but also as economic assets.

During the Renaissance, and later the Enlightenment, societal attitudes toward the family and childhood began to shift. Aries (1965) emphasizes that the family became not merely an institution for passing on names and inheritance, but also a space for nurturing the child's body and soul. This evolving understanding of family roles transformed society's perception of childhood. Theologians and physicians were among the first to focus on children's welfare. In the 18th century, Sunday schools emerged in Great Britain and later in other parts of Europe. In 1751, under the orders of King William, the first such type of institution for working children was established in the town of Dursley. Classes were usually held after Sunday services in a church-adjacent space, teaching the fundamentals of reading, writing, arithmetic, and catechism. Sunday schools are considered precursors to modern public education systems.

Around the same period, the first medical manuals on childcare appeared. In 1748, William Cadogan published “An Essay upon Nursing and the Management of Children from their Birth to Three Years of Age” in England, and in 1804, William Buchan's “Advice to Mothers, on the Subject of their own Health, and on the Means of Promoting the Health, Strength, and Beauty, of their Offspring” appeared in the United States, providing guidance on childbirth, infant feeding, care, childhood illnesses, and their treatment. These publications were later complemented by philosophical and pedagogical works on child education and care.

Among the first philosophers to take a profound interest in the phenomenon of childhood were John Locke (1632–1714) and Jean-Jacques Rousseau (1712–1778). Although their perspectives differed radically, their works laid the philosophical foundations for modern research into child development. In “An Essay Concerning Human Understanding”, Locke (1998) argues that humans are

born with no a priori knowledge. A newborn's consciousness is a "blank slate" (*tabula rasa*), with sensory experience serving as the sole source of ideas. Locke distinguishes between external and internal experience, or sensations and reflection. External experience arises when objects outside us affect the senses, while internal experience emerges when the mind examines the soul's inner states and activities. Internal experience may consist of various operations of thought, images, fantasies, desires, and emotions. According to Locke, the ideas acquired from both sources of experience are the raw materials for knowledge, but are not knowledge itself. The material of sensation and reflection must undergo further processing, which involves combining sensory inputs with past experiences, integrating different sensations into a coherent whole, and abstracting key features to create meaningful knowledge (Locke, 1998; Newman, 2007).

In his later work, "Some Thoughts Concerning Education", Locke equates a developing child to a traveler in a new country who must learn its customs and traditions. Learning is not achieved through blind rule memorization, but through lived experience. If opportunities to acquire knowledge do not arise naturally, they must be deliberately created. Experience, Locke asserts, is the mother of habits, and once formed, proper behavior occurs without further effort

According to Locke, the goal of education is to instill essential virtues and to use reason to overcome irrational desires. Although children are naturally selfish and susceptible to temptation, they are not inherently evil. Parents and educators are tasked with helping children establish a moral foundation that aligns personal desires with societal interests. Understanding the nature of children and the characteristics of childhood is essential to this process. While Locke emphasizes the importance of discipline, he insists that it is a means rather than an end. Discipline should never be harsh, and when applying it, parents and educators must consider the child's age and individual characteristics (Locke, 2012; Yolton & Alexander, 1986).

Jean-Jacques Rousseau is often credited with the "discovery" of adolescence. Although he had no formal pedagogical training, his book "Emile, or On Education" brought him both fame and personal misfortune. Upon its publication, the work was condemned by the Faculty of Theology in Paris and was later banned by the authorities in Geneva. Rousseau was primarily accused of denying the concept of "original sin."

According to Rousseau, children are inherently good, and it is society that corrupts them. Knowledge is acquired through the senses, so children must actively interact with favorable environmental factors. He argued that children should not be swaddled or otherwise restricted in their movements, as free movement is the foundation for learning through experience. Rousseau believed that growing children should be introduced to the natural sciences not through textbooks in closed rooms, but through active engagement in an open environment. This must occur gradually, taking into account the child's developmental stage. In a supportive environment, a child's potential abilities, as well as natural and healthy inclinations, are revealed, whereas a corrupt society suppresses the free nature of a human being. Rousseau maintained that no one can be guaranteed eternal happiness, but a free individual possesses the inner resources to create it.

Rousseau was one of the first philosophers who, in classifying human development, sought to apply the concept of a life-span perspective. He distinguished the following stages: infancy (birth to 2 years), the age of Nature (2–12 years), preadolescence (12–15 years), puberty (15–20 years), and adulthood (25–25 years). Accordingly, a child's education should focus on physical growth and the development of the senses through experience in childhood, direct practical experience from childhood to adolescence, and morality and religious development from puberty to adulthood. In childhood, the necessity is to protect the child from harmful social influences until rational thought

develops. In adolescence, the stage of understanding and cognitive growth, self-esteem, moral reasoning, and social competence are cultivated. Rousseau also argued that sexual relations should be postponed until at least age twenty. He emphasized the qualitative differences between children and adults, noting that childhood involves natural and unique processes of sensation, perception, and thought, whereas adults manipulate and forcibly attempt to replace them with their own (Rousseau, 1979).

Although the ideas on childhood by both John Locke and Rousseau faced criticism, their works profoundly influenced Western culture. Enlightenment ideas spread rapidly among educators and parents of higher social and economic classes. Over time, it became recognized that childhood is qualitatively distinct from later life stages, and early experiences play a crucial role in shaping adulthood.

Consequently, attitudes toward childhood evolved during the Enlightenment. Progressive educators argued that parenting methods should align with child development patterns and be consistent across home and institutional education. The prevailing view emerged that children, due to their physical and psychological vulnerability, require safe environments, supervision, and care. Discipline must not conflict with essential child needs such as food, sleep, communication, play, or leisure. Instead, childhood is a period in which the maturing individual discovers and understands the surrounding world, and pedagogical interaction fosters the full development of potential. By the end of the Enlightenment, childhood had become recognized as a natural value.

This brief overview demonstrates that attitudes toward childhood underwent several transformations prior to the Enlightenment. Initially, the phenomenon of childhood attracted little attention, and children were regarded as small adults; over time, however, by working in their own and in other families, they became an economic asset. In the Middle Ages, children were considered inherently evil due to “original sin,” and child-rearing practices focused on overcoming this perceived evil through discipline and prayer. In the 17th and 18th centuries, medical doctors, theologians, and philosophers began to examine the phenomenon of childhood, though their views differed significantly. Locke argued that children are neutral and shaped by their environment, whereas Rousseau believed that children are inherently good and it is the duty of educators to protect them from the influence of a negative social environment. Over time, Locke’s concept of the ‘tabula rasa’ and his emphasis on sensory experience became the foundation of behaviorist developmental theories, while Rousseau’s worldview on the child’s activity and natural development influenced the pedagogical views of Montessori and Piaget. In the early 20th century, scholars such as Sigmund Freud, Erik Erikson, and Alfred Adler emphasized the critical role of childhood in human development, while in the United States, Stanley Hall investigated the unique characteristics of adolescence, describing it as a period of “storm and stress.” The ideas of these and other researchers contributed to the emergence of a paradigm of an integrated approach to childhood. Such an approach emphasizes holistic development and considers the significance of biological, psychological, and social factors.

***Parents patriae* doctrine and the evolution of the juvenile justice system**

As mentioned above, the second factor contributing to the construction of the delinquency phenomenon is the English legal doctrine of *parens patriae*. Although its origins are linked to the principle of *Prerogative Regis* at the end of the 14th and beginning of the 15th centuries, its prevalence is related to the emergence of a new approach to childhood. This legal doctrine allowed the king (and later the state) to protect individuals who, due to age, intellectual capacity, or mental disorders, could not adequately defend their own interests. During the Middle Ages and the Renaissance, in-

heritance and custody disputes were usually resolved by chancery courts, which regulated feudal rights to transfer property, privileges, and duties within families. Chancery courts were established to provide just settlements and to resolve disputes in a way that maintained the king's prerogative. The courts were subordinate to the king, so the *parens patriae* doctrine conferred upon him, as the lawful guardian of his lands and people, with virtually unlimited authority in solving inheritance matters (Curtis, 1976).

However, protecting the interests of all children in this way was practically impossible. The *parens patriae* doctrine was initially applied only to children who inherited land or other estate. As their guardian, the king could not only represent the child's or disabled person's interests and protect the inheritance of wealthy families from ambitious relatives, but also dispose of it. Over time, the chancery courts expanded the scope of the *parens patriae* doctrine. Since the protection, gaining custody, and control of noble children were tied to the king's political and economic interests, the courts began addressing broader issues of child custody and welfare. As societal attitudes toward childhood evolved, so did parental expectations. If the court deemed that parents could not adequately care for their children, the principle of *in loco parentis* was applied, allowing the appointment of a temporary guardian. However, the chancery courts initially had no jurisdiction over children charged with criminal offenses. Unlike pro-social children, whose civil status corresponded to a ward, juvenile offenders were treated as criminals posing a threat to public order and the state. Their cases, like those of adult offenders, were heard by Magistrates' and Crown courts. Over time, the *parens patriae* doctrine became incorporated into the juvenile justice system.

At the beginning of the 19th century, American reformers adopted the *parens patriae* concept from the English legal doctrine. Juvenile offenders, vagrant, and pauper children were initially treated alike and placed together in houses of refuge, reflecting the belief that long-term poverty led to criminal activity. At that time, little distinction was made between pauper, vagrant, or criminal children. The primary goal of the moral reform movement and the houses of refuge was to reform wayward youth through a strict daily routine, formal education, and work. Education at school was held in the morning, and work took place in the afternoon. Houses of refuge also sometimes contracted with different manufacturers to provide revenue (Rothman, 1971). It should be noted that only "promising adolescents" were admitted to houses of refuge; minors who had committed serious or repeated crimes were sent to adult institutions (Fox, 1970).

Critics of the moral reform movement and houses of refuge argued that the combination of routine, discipline, and long working hours made houses of refuge indistinguishable from adult prisons. Reformers believed the family home was the most favorable environment for children, not the institution. Consequently, they proposed placing out delinquent and vagrant children to the western regions of America, where newly established farming families needed additional hands. This initiative gave rise to the "orphan trains" movement, spearheaded by Charles Loring Brace, a Yale University clergyman who founded the New York Children's Aid Society in 1853. Brace argued that the best environment for children rejected by society was a farmer's home, and that American farmers were the most solid and intelligent social class. Placing children with farming communities received widespread public support, as it was believed this approach would both "drain the cities" of homeless and vagrant children and provide farmers with inexpensive extra labor (Mennel, 1973). Placing-out initiatives were soon implemented by other organizations, but eventually met with widespread social criticism.

In addition to placing out socially rejected children to the American West, another group of reformers proposed establishing local reform schools designed to resemble a home environment. Unlike homes of refuge, children lived in small groups in separate cottages with matrons or patrons

and attended public schools. Affectionate discipline, rather than physical punishment, was used to foster positive relationships between children and guardians. With the onset of the Industrial Revolution, reform schools began to focus not only on formal education but also on vocational training (Mennel, 1973). The commitment to reform schools was based on the state's *parens patriae* authority, which enabled state authorities to assume parental custody and control. Despite numerous legal challenges, reformers continued to advocate and encourage governmental intervention in the lives of dependent, neglected, and delinquent children.

The period between 1880 and 1920 is often labeled as the Progressive Era in US history. Accordingly, the newly emerging child-saving movement applied progressive principles to the challenges posed by juvenile delinquency. Although social Darwinism took root in U.S. public policy in the mid-19th century, the child-saving movement posed a significant challenge to this philosophy. The core of the movement consisted of women from middle- and upper-class backgrounds who rejected the Social Darwinist link between poverty and crime and sought to alleviate the miseries of urban life and to solve social problems by rational enlightenment and scientific methods (Platt, 1977). As a result, the *parens patriae* doctrine took on additional significance in North America. Participants in the child-saving movement argued that children are not simply small adults and that, because of the uniqueness of their psychosocial development, they require special attention from both their families and state institutions. Juvenile offenders should also be treated equally. Thus, reformers believed that when families failed to adequately care for and educate children, the state needed to intervene. Such state intervention would ensure the proper application of the *parens patriae* doctrine. Members of the child-saving movement also strongly opposed placing minors in adult penitentiary institutions.

Members of the movement understood that child welfare could only be enhanced through cooperation with political and professional organizations. As noted, the emergence of the construct and concept of "delinquency" is often associated with the establishment of the first juvenile court in Illinois in 1899, initiated by the Chicago Women's Club, Illinois Conference of Charities, and the Chicago Bar Association. Juvenile court had jurisdiction over cases involving juvenile offenders, neglected children, and dependent children. Any child under the age of sixteen who violated any state law, as well as city or village ordinance, was considered delinquent. The definitions of neglected or dependent child were much broader than that of a delinquent, encompassing factors such as homelessness, lack of parental care, neglect, and experience of abuse. Additionally, children under the age of eight who begged or received alms and entertained the public by singing or performing in the streets were considered neglected and in need of care. Because of this broad definition of delinquent, neglected, and dependent children, juvenile courts were granted broad jurisdiction. Unlike adult courts, whose main objectives were to impose proportionate punishment for the crime committed and ensure justice, juvenile courts focused on the social rehabilitation of adolescents.

It should be noted that an attempt to separate adult and juvenile courts was also made in Massachusetts in 1874. Later, juvenile courts became part of the federal court system. Accordingly, from 1906 onward, new institutions such as foster care homes, juvenile probation services, and correctional facilities were established, allowing delinquent children who had broken the law or been removed from at-risk families to be rehabilitated separately from adult criminals. Juvenile cases were treated as civil rather than criminal, decided by a single judge rather than a twelve-member jury. Cases were discussed in closed hearings, and their records were confidential and kept in separate archives. The interests of the state and the juvenile were equally important (Small, 1997).

The creation of the juvenile justice system is often labeled as the culmination of a century-long social change. Over this period, the jurisdictions of children and adults were separated, the range of

services provided was expanded, various models of rehabilitation were developed, and the *parens patriae* doctrine was firmly established in juvenile jurisdiction.

Despite certain limitations, the *parens patriae* doctrine remains a fundamental component of the juvenile justice system in European countries. It ensures that children's interests are represented and that their educational needs in families at risk are met. For instance, if parents are unable, for various reasons, to provide adequate care and education, courts and other state institutions have full legal authority to place children in more favorable social environments for a determined period. Similarly, when a minor breaks the law, the state undertakes to assume from the parents their functions of care and upbringing by placing the child in a special education institution. The widespread application of the *parens patriae* doctrine lowers the age of criminal responsibility for minors and emphasizes rehabilitation over punishment.

The Positivist Approach

Another important factor influencing the evolution of the delinquency construct was the emergence of positivist psychology and criminology. Positivism flourished in the second half of the 19th century, and although it received considerable criticism, it remains one of the dominant approaches to the study of delinquency today. The positivist doctrine holds that scientific knowledge is the only form of objective understanding and that its source is experience. Positivists studying crime and delinquency rely on scientific research methods, such as observation, surveys, testing, interviews, and data analysis, to draw conclusions about patterns of criminal and delinquent behavior. Researchers in this tradition often look for causal relationships between delinquency and psychological, social, or economic factors. Positivist psychology and criminology generally do not rely on qualitative research; instead, they aim to support conclusions with quantitative indicators.

On the other hand, the positivist approach is not homogeneous. For example, proponents of biological positivism argue that delinquent behavior is linked to somatic characteristics (Sheldon, 1940, 1949), lower intelligence, brain chemical imbalances, and chromosomal abnormalities (Gottfredson & Hirschi, 1990; Schug & Fradella, 2015; Howitt, 2009). Psychological positivism, in turn, does not exclude the influence of external factors of delinquent and criminal behavior, but also emphasizes the importance of internal psychological factors. Negative external factors, such as social neglect, parental addictions, conflicts, or family violence, are filtered through the child's experiences and become important internal determinants of delinquent behavior (Marsh, 2006; McGuire, 2008). Advocates of social positivism also believe that criminality is linked to socio-economic problems, such as high poverty rates, unemployment, unequal access to education across social classes, and challenges to achieving social justice (Gottfredson & Hirschi, 1990; McLaughlin & Muncie, 2005). The popularity of positivist psychology and criminology stems from their ability to identify individual and social factors underlying delinquent and criminal behavior and to predict effective prevention measures. Research in this field has confirmed that, unlike adults, delinquent adolescents respond much more favorably to educational strategies than to punitive ones.

Studies show that between 50% and 75% of individuals entering the juvenile justice system exhibit various mental health disorders (Underwood, Washington, 2016). Pliszka (Pliszka, Sherman et al., 2000) states that conduct disorder may be present in 60%, attention deficit and hyperactivity disorder in 18%, and oppositional defiant disorder in 24% of juveniles placed in detention centers. Between 15% and 30% of juveniles were diagnosed with depression or dysthymia (Weiss, Garber, 2003), and 11% to 32% with post-traumatic stress disorder (Abram, K., Teplin, L., et al., 2004). Delinquent adolescents also commonly struggle with substance use problems. For example, Teplin et

al. (2002) found that nearly 26% of boys and 27% of girls placed in temporary detention centers were alcohol dependent. According to Pliszka et al. (2000), 46% of juveniles who committed crimes were dependent on marijuana.

Research based on the positivist approach has also highlighted not only the unique needs of delinquent youth but also the essential differences between the antisocial and criminal behavior patterns of adults and juveniles. Their findings indicate that crimes committed by delinquent adolescents are less dangerous to society than those committed by adults. As early as 1961, Eaton and Polk (Eaton, Polk, 1961), in their classic work *Assessment of Delinquency*, wrote that the so-called “average delinquent” is not dangerous and that most of them become law-abiding adults. Juvenile offenses are often unplanned, episodic, and opportunistic. The causes and motives of antisocial and criminal behavior differ substantially between delinquent adolescents and adults. Risk-taking during adolescence is linked to the underdevelopment of the adolescent brain’s executive area. Minors are especially negatively affected by an antisocial environment, which, unlike adults, they cannot control. Adolescents are also more strongly influenced by substances such as alcohol and drugs.

Positivist research shows that delinquency prevention is more effective when combined with various rehabilitation measures that aim not only to change a child’s or adolescent’s environment but also to alter their thinking, values, attitudes, or behavior. The most effective juvenile rehabilitation programs employ methods such as teaching interpersonal skills, various behavior interventions, cognitive skills training, structured individual counseling, teaching self-management skills, and providing advocacy services in teaching family homes (McGuire, 2008). The isolation of delinquent adolescents from society is considered an extreme measure in many countries and is applied only for a short period.

Conclusions

Delinquency is a relatively new concept, but a very old phenomenon. Although interpretations of delinquency have varied across countries, several common features can be identified in its definition. First, delinquent behavior involves violating certain social or legal norms. Delinquency is also linked to the stages of childhood, adolescence, or early youth. Since juvenile offenders differ fundamentally from adults in their psychological and social characteristics, it is widely recognized that criminal liability applied to adults is not suitable for them. To modify the behavior of delinquent children and adolescents, it is necessary to consider their unique needs and to direct preventive strategies not toward punishment, but to combine them with rehabilitative goals and methods.

Many researchers agree that the emergence of the delinquency construct was determined by factors such as changes in attitudes toward the phenomenon of childhood, the establishment of the *parens patriae* doctrine in the jurisdiction of the Kingdom of England, the reformatory and child-saving movements in the United States, and the spread of positivist psychology and criminology. The construction of childhood and adolescence as phenomena is closely related to the continuously changing social, cultural, and economic context of society. As a result, the perception of childhood has gone through several developmental stages: a period of indifference to childhood, a time of belief in “original sin,” a pre-empirical period of childhood studies, and an era of integrated approaches to the study of childhood.

The changing construct of childhood is directly linked to shifts in educational paradigms. In the early Middle Ages, childhood was associated with “original sin” and strict child discipline, whereas during the Enlightenment, the prevailing view was that children are inherently good and that parents and society should ensure favorable conditions for their upbringing. With the gradual spread of

the *parens patriae* doctrine, childhood evolved from an economic value to an intrinsic one. Consequently, attitudes toward children at risk and practices in their rehabilitation also changed.

The evolution of the delinquency construct was significantly influenced by the reformatory and child-saving movements and by the establishment of reform schools in the United States, culminating in the creation of the first juvenile court in the State of Illinois. With the expansion of juvenile jurisdiction, the criminal responsibility and age of criminal responsibility for minors were reduced, and prevention strategies shifted from punishment-oriented measures to those focused on ensuring children's futures and well-being. As a result, new institutions such as foster homes, juvenile probation services, and specialized educational establishments began to emerge in the United States. Around the same time, similar rehabilitative institutions were founded in other Western countries.

Positivist research in psychology and criminology has also made a substantial contribution to the construction of the delinquency phenomenon. Empirical findings revealed the causal psychological and social factors underlying this phenomenon, the pathways leading to criminal behavior, the differences between juvenile and adult antisocial behavior, and the importance and content of rehabilitative programs. Due to ongoing positivist research and the implementation of its results in practice, the phenomenon of delinquency continues to evolve as a dynamic construct.

References

- Andreu-Cabrera, E., González, M. C., Ruiz, J. R., Chinchilla-Mira, J. J. (2010). Play and childhood in ancient Greece. *Journal of Human Sport and Exercise*. 5(3), 339-347. <http://dx.doi.org/10.4100/jhse.2010.53.04>
- Aries, P. (1965). *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. Vintage Books.
- Aries, P. (1982). The discovery of childhood. In C. Jenks (Ed.), *The Sociology of Childhood. Essential Readings* (pp. 27–41). Academic and Upbringing Ltd.
- Birdsell, J. B. (1968). Some predictions for the Pleistocene based on equilibrium systems among recent hunter-gatherers. In R. B. Lee & I. DeVore (Eds.), *Man the Hunter. The First Intensive Survey of a Single, Crucial Stage of Human Development – Man's Once Universal Hunting Way of Life* (pp. 229–240). New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203786567>
- Bradley, K. (1991). *Discovering the Roman Family: Studies in Roman History*. New York: Oxford University Press.
- Brown, S. S. (1991). *Late Carthaginian Child Sacrifice and Sacrificial Monuments in their Mediterranean Context*. Sheffield. Sheffield Academic Press.
- Burfeind, J., & Bartusch, D. J. (2016). *Juvenile Delinquency: an Integrated Approach*. Routledge.
- Curtis G. B. (1976). The Checkered career of parens patriae: The state as parent or tyrant? *DePaul Law Review*, 25(4), 895–915.
- deMause, L. (1982). *Foundations of Psychohistory*. Creative Roots Pub.
- deMause, L. (1974). The evolution of childhood. In L. DeMause (Ed.), *The History of Childhood* (pp. 1–73). New York: Psychohistory Press.
- Dereškevičius, P. (1987). *Auklėjimo sunkumų šalinimas mokykloje: metodinės rekomendacijos*. Vilnius.
- Fox, S. J. (1970). Juvenile justice reform: a historical perspective. *Stanford Law Review* 22(6), 1187–1239. <https://doi.org/10.2307/1227960>
- Jenks, C. (2015). *Childhood*. Routledge.
- Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis-educacinis aspektas*. Šiaulių universiteto leidykla.
- Juodaitytė, A., Malinauskienė, D., Musneckienė, E., Bražienė, N., Lenkauskaitė, J. (2017). *Šiuolaikinė vaikystė ir vaikų ugdymas: socialiniai-kultūriniai kontekstai*. Mokslo studija. (Contemporary Childhood and Child Education: Socio-Cultural Contexts.) Scholarly Study Šiauliai: Šiaulių universitetas. (Šiauliai University)

- Jonaitis, M. (1930). *Kriminalinės pedagogikos pradmenys (Fundamentals of Criminal Pedagogy)*. Kaunas.
- Justickis V. (1984). *Nepilnamečių teisės pažeidėjų charakterio nukrypimai. (Character Deviations of Juvenile Offenders)* Kaunas: Šviesa.
- Kessen, W. (Ed.). (1965). *The Child*. New York: John Wiley.
- Laurinavičius, A. (Sudarytojas). (2020). *Nepilnamečių teisės pažeidėjų rizikos ir apsauginių veiksnių analizė*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Locke, J. (1998). *An Essay Concerning Human Understanding*. Penguin Classics.
- Locke, J. (2012). *Some Thoughts Concerning Education*. Forgotten Books.
- Mennel, R. M. (1973). *Thorns & Thistles: Juvenile Delinquents in the United States 1825–1940*. University Press of New England.
- Monteils-Laeng, L. (2017). Aristotle's perception of childhood. *Archives de Philosophie*, 80(4), 659–676. <https://shs.cairn.info/journal-archives-de-philosophie-2017-4-page-659?lang=en>
- Muncie, J. (2015). *Youth and Crime*. Sage Publications Ltd.
- Newman, L. (Ed). (2007). *Locke's Essay Concerning Human Understanding*. New York: Cambridge University Press.
- Oberman, M. (2003). A Brief History of Infanticide and the Law. In M. G. Spinelli (Ed.), *Infanticide: Psychosocial and Legal perspectives on mothers who kill* (pp. 3–18). American Psychiatric Association Publishing.
- Orme, N. (2003). *Medieval children*. New Haven and London: Yale University Press.
- Orme, N. (2006). *Medieval schools: from Roman Britain to Tudor England*. New Haven and London: Yale University Press.
- Paulauskas R. (1988). *Delinkventiškos asmenybės formavimosi priežastys ir jos perauklėjimo problemos. (Causes of the Formation of a Delinquent Personality and Problems of Its Rehabilitation)* Vilnius. Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas. (Institute of Scientific Research in Pedagogy).
- Platt, A. (1977). *The Child Savers: The Invention of Delinquency*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rascovsky, A. (1995). *Filicide: the Murder, Humiliation, Mutilation, Denigration and Abandonment of Children by Parents*. Jason Aronson Inc.
- Rousseau, J. J. (1979). *Emile or On Education*. Basic Books.
- Rothman, D. J. (1971). *The Discovery of the Asylum: Social Order and Disorder in the New Republic*. Aldine de Gruyter.
- Small, M. A. (1997). Introduction to issue. Juvenile justice: Comments and trends. *Behavioral Science and the Law*. 15, 119–124.
- Williamson, L. (1978). Infanticide: an anthropological analysis. In M. Kohl (Ed.). *Infanticide and the value of life* (pp. 76–85). New York: Prometheus Books.
- Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. Monografija. (Psychological Origins of Antisocial Behavior. Monograph)*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija: (Lithuanian Academy of Law).
- Yolton, J. & Alexander, P. (1986). John Locke: An Introduction. *Philosophical Quarterly*, 36 (144), 420–429.

Delinquency: The Evolution of the Construct and Concept

Rolandas Paulauskas

Vilnius University Siauliai Academy, Institute of Education

E-mail: rolandas.paulauskas@sa.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4257-6636>

Summary

The term *delinquency* derives from Latin (*de* – away; *linquere* – to forsake) and has historically carried multiple meanings. In 15th-century Old English, delinquency was identified as a “lawbreaker,” “evildoer,” or “criminal. The term ‘delinquency’ became widespread in the Lithuanian language only in the 1970s, yet the construct itself is an ancient social phenomenon. Its emergence in Western societies was shaped by social, cultural, and economic transformations. Many scholars agree that several key factors played an important role in forming the delinquency construct: the ‘discovery’ of childhood and adolescence as distinct life stages; the *parens patriae* doctrine that spread through English legal practice; the reform and child-saving movements in the United States; and, in the latter half of the twentieth century, the rise of positivist research grounded in psychology and criminology.

The aim of the study is to substantiate, from an interdisciplinary perspective, the emergence and evolution of the concept and phenomenon of delinquency and its determining factors. This article provides a detailed analysis of how the concept of childhood evolved across different historical periods, examines the role of the *parens patriae* doctrine in protecting the interests of all children, and discusses the significance of the reformatory initiatives and the child-saving movement in securing the welfare of minors. It also emphasizes the importance of positivist research in psychology and criminology.

This study adopts a social constructivist paradigm that seeks to explain how social phenomena emerge and evolve across eras and cultural contexts. Social constructs include values, ideals, attitudes, behavioral norms, and worldviews, and are generally understood as products of human creation or activity. The phenomenon of delinquency, along with its associated prevention, intervention, and education attributes, is also a social construct.

To examine the characteristics and evolution of the construct of delinquency, this study employs a method of theoretical literature analysis and reconstruction of the delinquency phenomenon. This approach allows for a deeper exploration of the factors that shaped the emergence, structure, content, and transformation of the delinquency construct and concept across different historical periods.

The study concludes that the ‘discovery’ of childhood revealed minors to be physically and psychosocially distinct from adults — individuals who lack control over their environment and are inherently vulnerable. For this reason, all children, including those from at-risk groups, require appropriate care, which the *parens patriae* doctrine sought to guarantee since the Enlightenment. Finally, positivist psychology and criminology have shown that the causes of antisocial behavior are often linked to the psychosocial development of the individual, the immediate social environment, community disorganization, and limited access to opportunities. Consequently, minors should be subject to reduced criminal liability and a lower age of legal responsibility. Research also demonstrates that rehabilitative and educational strategies are far more effective than punitive ones. In conclusion, delinquency should be understood as an evolving and continually transforming construct.